

Universitetet
i Stavanger

Hanne Pedersen

FORELDRESAMARBEID VED SAMLIVSBRUDD

- En kvalitativ studie av tre foreldres opplevelse av samarbeidet med barnehagen ved samlivsbrudd

Master i Spesialpedagogikk

Våren - 2011

Universitetet
i Stavanger

DET HUMANISTISKE FAKULTET
MASTEROPPGAVE

Studieprogram: Master i Spesialpedagogikk

vårsemesteret, 2011

Åpen

Forfatter: Hanne Pedersen

.....
(signatur forfatter)

Veileder: Ingunn Størksen

Tittel på masteroppgaven: Foreldresamarbeid ved samlivsbrudd - en kvalitativ studie av tre foreldres opplevelse av samarbeidet med barnehagen ved samlivsbrudd

Engelsk tittel: Collaboration after parental breakup – a qualitative study of three parents`experiences of collaboration with the daycare center after family breakup

Emneord: foreldresamarbeid, samlivsbrudd, barnehage, tilknytning, risiko- og beskyttelses faktorer

Sidetall: 63
+ vedlegg/annet: 18

Stavanger, ...
dato/år

Forord

Nå er snart to års studenttilværelse over. For meg har det vært et fantastisk privilegium å få muligheten til å være heltidsstudent i hele to år i voksen alder. Mastergradsstudiet i Spesialpedagogikk har vært spennende og lærerikt, og jeg gleder meg til å anvende min nyervervede kunnskap i framtidige jobber.

Det er mange som har bidratt til at jeg har klart å skrive denne masteroppgaven. Jeg vil rette en stor takk til min veileder, Ingunn Størksen for gode, konstruktive tilbakemeldinger og for god støtte gjennom hele prosessen. Jeg vil også takke mine medstudenter, Tina og Maren, for oppmuntring og støtte over en velfortjent kaffekopp i kantina. Håper våre veier ikke skilles nå, og at vi holder kontakten i framtiden. Min mann, Per Ivar fortjener også en stor takk for at han alltid har tro på meg, og oppmuntrer meg når jeg synes ting er vanskelig. Takk også til mine kjære barn, Therese, Ingrid og Andreas. Dere er den store inspirasjonen i livet mitt. Endelig vil mamma være mer til stede i familien igjen! Til slutt vil jeg takke informantene i denne studien. Tusen takk for at dere delte deres personlige erfaringer og opplevelse med meg om et viktig tema. Uten dere hadde denne masteroppgaven aldri blitt til.

Stavanger 20.05.2011

Hanne Pedersen

Sammendrag

Målet med dette studiet var å utforske skilte og separerte foreldres erfaringer med barnehagens arbeid i tiden rundt et samlivsbrudd. Sentrale spørsmål var hvordan foreldrene opplevde samarbeidet med barnehagen i denne fasen. Følte foreldrene at de fikk støtte, hadde medbestemmelse og ble hørt, og hvordan opplevde de at barnehagen ivaretok barna i tiden rundt og etter samlivsbruddet var spørsmål som ble utforsket.

Tidligere teori og forskning viser at barn som har opplevd samlivsbrudd (som gruppe), utvikler litt flere psykososiale vansker enn andre barn (Amato, 2001). Tall fra statistisk sentralbyrå viser samtidig at Norge har en høy forekomst av skilsmisser (Statistisk Sentralbyrå, 2009a), og at mange barn i Norge går i barnehagen (Statistisk Sentralbyrå, 2010). Barnehageloven (2005) og Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (2006) peker på viktigheten av et godt foreldresamarbeid som en vesentlig faktor for å lykkes i arbeidet med barna. I den fasen hvor familien gjennomgår et samlivsbrudd er det sannsynligvis ekstra viktig å ha fokus på et godt samarbeid mellom barnehagen og foreldrene med tanke på at samarbeidet kan virke som en beskyttende faktor for å hindre at barnet utvikler psykososiale vansker.

I denne masteroppgaven har det blitt brukt en kvalitativ tilnærming, kalt ”Interpretative Phenomenological Analysis (IPA-metoden). IPA – metoden er en tilnærming til psykologisk, kvalitativ forskning med et ideografisk fokus. Målet er å få innsyn i hvordan en gitt person i en gitt kontekst forstår et gitt fenomen (J. A. Smith, Flowers, P. & Larkin, M., 2009). Fokuset i denne studien var å gjøre en detaljert undersøkelse av foreldrenes opplevelse av foreldresamarbeidet ved samlivsbrudd. Utvalget bestod av tre informanter. Gjennom kvalitative intervju, søkte jeg å få tak i hvordan informantene opplevde barnehagens arbeid i tiden rundt samlivsbruddet.

Resultater fra studiet viser at foreldresamarbeidet mellom barnehagen og foreldrene kan være utfordrende ved samlivsbrudd. På tross av ulike erfaringer med samarbeidet, rapporterte alle informantene om manglende tiltak og strategier fra barnehagens side i forbindelse med samlivsbruddet. Det kom fram at informantene opplevde samarbeidet som uformelt, og at samarbeidet for det meste gikk ut på å utveksle informasjon i hente- og bringe situasjonene. Samarbeidet var lite formalisert, og innholdt heller ikke planer, tiltak og strategier for oppfølging av barna. Teori og forskning indikerer at det kan være hensiktsmessig for Norske

barnehager å ha gode rutiner for å hjelpe barna og for å samarbeide konstruktivt med foreldre etter samlivsbrudd.

Innhold

Forord	iii
Sammendrag	iv
1.0 INNLEDNING	1
1.1 Samlivsbrudd.....	3
1.2 Barnehagens rolle	3
1.3 Begrepsavklaring.....	4
2.0 AKTUELL TEORI OG FORSKNING	6
2.1 Bronfenbrenners økologiske utviklingsmodell	6
2.2 Foreldresamarbeid	9
2.2.1 Kriterier for foreldresamarbeidet	11
2.2.2 Ulike typer foreldresamarbeid.....	13
2.2.3 Opplevelse av mening, innflytelse og støtte.....	15
2.3 Barn og samlivsbrudd.....	19
2.3.1 Barns reaksjoner på samlivsbruddet.....	20
2.3.2 Barn i krise	20
2.3.3 Samlivsbrudd og tilknytning	21
2.3.4 Risiko og beskyttende faktorer.....	22
2.4 Begrunnelse for valg av tema.....	27
2.5 Problemstilling	28
3.0 METODE	29
3.1 Valg av metode.....	29
3.1.1 Interpretative Phenomenological Analysis.....	29
3.2 Utvalg	31
3.3 Rekruttering.....	31
3.4 Kvalitativt intervju	32

3.5 Gjennomføring av datainnsamling	33
3.6 Analyse av data	33
3.7 Validitet, kvalitet og pålitelighet	35
3.8 Etske betraktninger ved studiet	37
4.0 RESULTATER	39
4.1 Tiltak og initiativ fra barnehagen	41
4.1.1 Manglende tiltak fra barnehagen	41
4.1.2 Barnehagens initiativ	42
4.2 Foreldrenes opplevelse av samarbeidet	43
4.2.1 Manglende oppfordring fra barnehagen om å fortelle barna om samlivsbruddet ...	44
4.2.2 Foreldrenes innflytelse	44
4.2.3 Likeverdig behandling	44
4.2.4 Forhold foreldrene ønsker at barnehagen skulle involvert seg i	46
4.3 Barnas reaksjoner og barnehagens oppfølging av barnet	47
4.3.1 Barnas reaksjoner	47
4.3.2 Foreldrenes opplevelse av hvordan barna ble ivaretatt i barnehagen	49
4.3.3 Barnehagens involvering i å forklare samlivsbruddet til barnet	50
4.4 Oppsummering resultater	50
5.0 DISKUSJON	52
5.1 Tiltak og initiativ fra barnehagen	52
5.1.1 Manglende tiltak fra barnehagen	52
5.1.2 Barnehagens initiativ	53
5.2 Foreldrenes opplevelse av samarbeidet	54
5.2.1 Manglende oppfordring fra barnehagen om å fortelle om samlivsbruddet	54
5.2.2 Foreldrenes innflytelse	55
5.2.3 Likeverdig behandling	55
5.2.4 Forhold foreldrene ønsker at barnehagen skulle involvert seg i	57

5.3 Barnas reaksjoner og barnehagens oppfølging av barna	58
5.3.1 Barnas reaksjoner	58
5.3.2 Foreldrenes opplevelse av hvordan barna ble ivaretatt i barnehagen.....	60
5.3.3 Barnehagens involvering i å forklare samlivsbruddet til barnet	60
5.4 Videre forskning.....	61
6.0 OPPSUMMERING	62
7.0 LITTERATURLISTE	64

Vedlegg 1: Informasjonsskriv til styrene

Vedlegg 2: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring

Vedlegg 3: Intervjuguide

Vedlegg 4: Godkjenning fra NSD

1.0 INNLEDNING

Hensikten med dette masterstudiet er å belyse hvordan samarbeidet mellom barnehagen og hjemmet fungerer når foreldrene opplever samlivsbrudd. Hvilken støtte opplever foreldrene å få i denne fasen, og hva ønsker foreldre at barnehagen skal bidra med for å gjøre hverdagen enklest mulig for dem selv og deres barn? Foreldrene er de viktigste personene i barnas liv, og det er sentralt for barnas utvikling at samarbeidet mellom foreldre og barnehage er bra. Ved et samlivsbrudd mellom foreldre i barnehagen settes foreldrearbeidet med barnehagen på prøve. Konflikt og uenighet mellom foreldre kan lett smitte over på forholdet til barnehagen, for eksempel ved at personalet bevisst eller ubevisst blir dratt inn som en part i saken, og at de mer eller mindre sympatiserer mest med den ene parten. Sett fra barnets ståsted er det samtidig viktig å holde konflikt og stress mest mulig nede i denne fasen. I den sårbare fasen som et samlivsbrudd ofte er, er det sannsynligvis ekstra viktig å ha fokus på et godt samarbeid, både mellom mor og far, og mellom foreldrene og barnehagen. Som jeg skal vise i videre teori og forskning, kan barnehagen ha mange viktige bidrag når det gjelder å dempe konflikt og bidra til kommunikasjon i denne fase – til barnets beste. I resultater og drøfting vil jeg vise noen eksempler på hvordan norske foreldre kan oppleve samarbeidet med barnehagen i forbindelse med et samlivsbrudd. Jeg vil også vise områder hvor barnehager kanskje kan ha et forbedringspotensial i dette arbeidet.

Forskning viser at når barn utsettes for samlivsbrudd kan det utgjøre en risiko for barnas utvikling og tilpasning (Amato & Keith, 1991). Ofte fokuseres det mest på ansattes perspektiver i studier knyttet til barnehagen og barnehagens arbeid. Det er derfor behov for å sette fokus på foreldres erfaringer med foreldresamarbeid mellom hjem og barnehage i tiden rundt og etter et samlivsbrudd, og hvilke tiltak de mener er viktige i denne fasen. Temaet vil belyses ut i fra foreldrenes perspektiv ved å studere deres opplevelse, erfaringer og behov. Spørsmål som vil bli belyst er om barnets eventuelt endrede atferd, og barnets tanker og følelser rundt situasjonen blir diskutert mellom foreldre og pedagoger. Et annet spørsmål er om foreldrene oppfatter at barnehagen har klare retningslinjer for foreldresamarbeid ved samlivsbrudd.

Dette mastergradsprosjektet er en del av et større prosjekt som er ”Barnehagens møte med barn og familier som opplever samlivsbrudd”, også kalt ”Bambiprosjektet” (Størksen, 2007)

Prosjektbeskrivelse og www.uis.no/bambi). Prosjektets hovedmål er å vinne mer kunnskap om hvordan barnehagetilbudet kan tilrettelegges for å ivareta særlige behov hos ulike barn og familier som opplever samlivsbrudd. Tidligere og pågående forskning i dette prosjektet har fokusert på erfaringer fra både barna selv og de ansatte i barnehager. Foreldre i barnehagen er selvsagt også viktige informanter i denne sammenheng, ettersom de kjenner barnas behov og også egne behov for hjelp og støtte i prosessen rundt et samlivsbrudd.

Barnehagens møte med barn
og familier som opplever
samlivsbrudd

1.1 Samlivsbrudd

Det er en høy forekomst av samlivsbrudd i Norge. I 2009 var det ifølge statistisk sentralbyrå 9 985 barn under 18 år som opplevde foreldrenes skilsmisse (Statistisk Sentralbyrå, 2009a). Antall barn mellom 0-5 år som ble berørt av skilsmisse var 1904 (Befolkningsstatistikk, statistisk sentralbyrå). Det er imidlertid ingen statistikk som viser brudd i samboerskap, og hvor mange barn dette berører. En spesialundersøkelse fra 1999 fant at separasjonsstatistikken bare fanget opp to tredjedeler av alle barn som opplevde at foreldrene flyttet fra hverandre. 14000 barn opplevde at foreldrene tok ut separasjon dette året, og 7400 barn med samboerforeldre opplevde at foreldrene gikk fra hverandre. Det var altså totalt 21400 barn som opplevde at foreldrene gikk i fra hverandre og ikke 14000 som separasjonsstatistikken viste (Noack, 2005).

Brudd blant samboende par uten felles barn lar seg ikke beregne, men dersom disse også ble tatt med i statistikken viser studier fra Sverige at det til sammen ville vært 27000-30000 barn som opplevde samlivsbrudd. Ingenting tyder på at dette forholdet har endret seg siden 1999, ettersom skilsmissestatistikken fortsatt er høy (Statistisk Sentralbyrå, 2009b). På bakgrunn av disse tallene, og på bakgrunn av at et svært høyt antall norske barn tilbringer store deler av dagen i barnehagen (Statistisk Sentralbyrå, 2010) er det viktig at pedagoger har kompetanse på barn og samlivsbrudd, og at de har kunnskap om hvordan legge til rette for best mulig samarbeid og støtte i denne fasen.

1.2 Barnehagens rolle

Barnehageloven (2005) regulerer barnehagene i Norge. Loven gjelder både private og offentlige barnehager. Lovens hensikt er å sikre barn i barnehagen et likeverdig, kvalitativt godt pedagogisk tilbud. Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (2006) er en forskrift til barnehageloven, og skal gi retningslinjer for barnehagens verdigrunnlag, innhold og oppgaver.

Rammeplanen for barnehagen (2006) trekker flere steder fram viktigheten av et godt foreldresamarbeid som vesentlige faktorer for å lykkes i arbeidet med barna. Det står blant annet: *"Barnehagen skal gi barn under opplæringspliktig alder gode utviklings- og aktivitetsmuligheter i nær forståelse og samarbeid med barnas hjem"* (s.14). Videre defineres det hva som menes med forståelse og samarbeid *"Med forståelse menes gjensidig respekt og*

anerkjennelse for hverandres ansvar og oppgaver i forhold til barnet”(s.14), og samarbeid defineres som ”regelmessig kontakt der informasjon og begrunnelser utveksles” (s.14).

Barnehageloven og Rammeplanen for barnehagen gir altså klare føringer for at samarbeid mellom barnehage og hjem er viktig for å sikre god utvikling og trivsel for barnet. Rammeplanen og barnehageloven (2005) sier imidlertid ikke noe om hvem som har hovedansvaret for samarbeidet. I Rammeplanen fra 1995 kom det klart frem at det var barnehagen som hadde hovedansvaret for foreldresamarbeidet:

Barnas foreldre er uten tvil den viktigste samarbeidspartner. Barnehagen og foreldrene har begge ansvar for at samarbeidet dem imellom utvikler seg og går i riktig retning. Men hovedforpliktelsen for dette ligger i barnehagen, og kvaliteten i foreldresamarbeidet må utgjøre et sentralt område i barnehagens vurdering av sitt eget arbeid” (s.37).

Dette avsnittet ble redigert bort når rammeplanen ble revidert i 2006, og det står i dagens rammeplan ingenting om hvem som har hovedansvaret for kvaliteten på foreldresamarbeidet.

Alle barnehager skal utarbeide en årsplan som beskriver hvordan barnehagen jobber med rammeplanens mål. I årsplanen forventes det at det beskrives hva barnehagen legger vekt på i forhold til foreldresamarbeidet.

1.3 Begrepsavklaring

I denne oppgaven vil jeg komme til å likestille formelle separasjoner fra ekteskap (som kan lede til skilsmisse) med samlivsbrudd fra samboerskap. I Norge er samboerskap akseptert og svært utbredt (Noack, 2006), og det ville derfor være kunstig å skille mellom gifte og samboende foreldre. For barnet er det sannsynlig at det er selve hendelsen at mor og far velger å bo i hvert sitt hus som vil være den store forandringen. Derfor tar jeg i denne oppgaven utgangspunkt i alle typer samlivsbrudd (separasjon fra ekteskap og oppløsning av samboerskap).

Det er skrevet en del bøker om foreldresamarbeid i barnehagen (Ingerid Bø, 1996; Drugli & Lichtwarck, 1998; Grythe & Midtsundstad, 2002; Lindelöf Kitching, Magnusson, &

Sagbakken, 1994) Forfatterne har noe ulik tilnærming til foreldresamarbeid. Ingrid bø (1996) ser på foreldresamarbeidet i et utviklingsøkologisk perspektiv, Drugeli & Lichtwarck (1998) har en samspillorientert tilnærming som også omfatter veiledning, Kitching, Magnusson og Sagbakken (1994) skriver om foreldresamarbeid i et kommunikasjonsperspektiv med foreldredialogen i fokus, og Grythe og Midtsundstad (2002) ser på foreldresamarbeidet i et barnehageperspektiv hvor de i større grad enn andre forsøker å se foreldresamarbeidet også fra foreldrenes synsvinkel. Forfatterne av disse bøkene har naturlig nok noe forskjellig definisjon på begrepet foreldresamarbeid. Jeg velger i denne masteroppgaven Grythe & Midtsundstad (2002) sin definisjon på foreldresamarbeid som er:

Vi ser på foreldresamarbeidet i barnehagen som et møte mellom profesjonelle pedagoger og myndige foreldre i samspill, dialog og kommunikasjon for å nå felles mål og med respekt for hverandres kompetanse” (s.24).

2.0 AKTUELL TEORI OG FORSKNING

I dette kapittelet vil det bli redegjort for prosjektets teoretiske forståelsesramme.

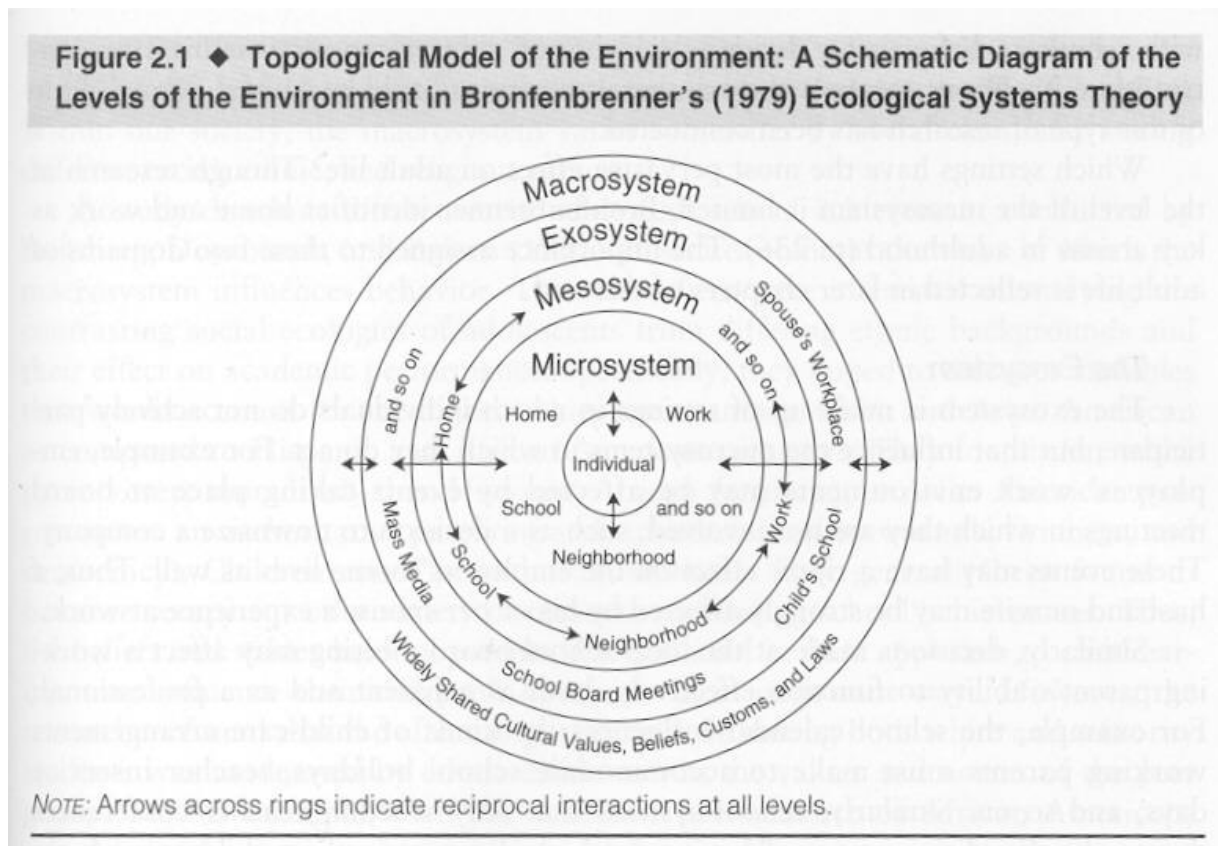
Bronfenbrenners økologiske utviklingsmodell brukes for å illustrere sammenheng i barnets nettverk, og relatere foreldresamarbeidet til det totale systemet som omgir barnet. Det legges altså til grunn et systemperspektiv, som innebærer at alt henger sammen og påvirker hverandre gjensidig. Teori om foreldresamarbeid blir vesentlig for å forstå betydningen av et godt samarbeid for barnets beste. I den sammenheng vil jeg støtte meg til teori fra Ingerid Bø (1996) som har fokus både på foreldreskapets og samarbeidets vilkår. Det vil også med utgangspunkt i Nordahl (2007) bli presentert fire kriterier for hva som kjennetegner kvaliteten i samarbeidet samt ulike typer foreldresamarbeid. Videre vil det presenteres teori om barns tilknytning og barn i krise. Til slutt vil det komme noe teori om risiko- og beskyttende faktorer som har betydning for barns fungering og utvikling.

2.1 Bronfenbrenners økologiske utviklingsmodell

Barn i dag lever livene sine i mange forskjellige settinger – på skolen, i hjemmet, miljøer for organisert aktivitet og lignende. Før var disse miljøene mer viklet inn i hverandre enn de er i dag. For eksempel kunne man se at en person både kunne være ektemann, bonde, far, onkel, bestefar, bedehusmann og fotballtrener i samme bygd. Enkeltindivider og grupper ble dermed knyttet til hverandre med flere gjensidige bånd som gikk på kryss og tvers av de situasjonene og aktivitetene man deltok i.

Det ses på som spesielt viktig for barnas utvikling at det finnes bånd mellom slike miljøer (Bronfenbrenner, 1979; Inge Bø, 1995). Lene Lind (2000) fremhever viktigheten av at de voksne som barna er følelsesmessig knyttet til hjemme og i barnehagen liker hverandre, aksepterer hverandre og snakker sammen. Dette er viktige faktorer for at barna skal kunne trives. Dersom pedagogen og foreldrene klarer å samarbeide, løse problemer og ha et felles ansvar for barnet, vil barnet oppleve en samlet og hel verden som gjør at barnet føler trygghet. Hvis de voksne på den annen side ikke er i stand til dette og det oppstår et konfliktfylt forhold, vil barna ofte føle seg splittet mellom to verdener. Dette vil igjen få konsekvenser for barnets utvikling, og vil kunne gjøre barna uttrygge og i fare for å utvikle følelsesmessige problemer. Det er derfor viktig å se på samspillet mellom disse to viktige arenaene barnet ferdes i (Dencik, Bäckström, & Larsson, 1988; Lind, 2000; Inge Bø, 1995).

For å forstå hva som har innvirkning på et menneskes liv har Urie Bronfenbrenner (1979) laget en utviklingsøkologisk modell ¹ (figur 1). Modellen illustrerer et kontaktnettverk med utgangspunkt i individet. Han forsøker å sammenfatte de virksomme faktorene i et oppvekstmiljø til en helhetsmodell.

Figur 1.

Bronfenbrenner (1979) definerer utviklingsøkologi som:

The ecology of human development involves the scientific study of the progressive, mutual accommodation between an active, growing human being and changing properties of the immediate settings in which the developing person lives, as this process is affected by relations between these settings, and by the larger context in which the settings are embedded (s.21).

Modellen består av konsentriske sirkler. Individet plasseres i midten, og andre personer og instanser plasseres i sirkler rundt; fra familien til samfunnet. De ulike nivåene kaller han

Hentet 13.02.2011: ¹ http://home.no/tnyland/prof/utvikling/index-filer/Eksamensoppgaver_html_5f85d6d1.jpg

mikro-, meso-, ekso- og makrosystemer. Dersom vi setter barnet i midten av sirkelen er **mirkosystemet** de settinger og arenaer barnet ferdes i, for eksempel familien og barnehagen. **Mesosystemet** består av bånd og samspill mellom de ulike settingene og arenaene barnet ferdes i. **Eksosystemet** består av andre miljøer som personen sjelden eller aldri besøker men hvor det skjer ting av betydning for vedkommendes liv og utvikling. **Makrosystemet** består av kulturelle og subkulturelle mønstre i samfunnet omkring, for eksempel tradisjoner, politikk sosial organisering og lignende (Inge Bø, 1995).

I denne oppgaven er det skilte foreldres opplevelse og erfaringer med foreldresamarbeidet som er i fokus. To av de viktigste mirkosystemene til barnet er hjemmet og barnehagen. Det er viktig for barnet at spillet og båndene (mesosystemet) mellom disse to arenaene fungerer godt. Inge Bø (1995) hevder at det å skape sammenheng for barnet ved å øke kommunikasjon og fellesskapsfølelse er med på å gjøre livssituasjonen for barnet helhetlig, forutsigbar og trygg. Dersom barnet opplever at sprikket i verdsett mellom de ulike arenaene blir for stort, er det fare for at barn utsettes for krysspress i form av motsetningsfylte forventninger fra ulike normsendere som igjen kan føre til lojalitetskonflikt (Inge Bø, 1995).

Helle Myrvik (2007) skildrer dette godt i boka "Fortsatt Foreldre". Her beskriver hun hvordan hun vokste opp i en atskilt "mammaverden" og "pappaverden". Hun beskriver verdenene som veldig forskjellige, og med helt atskilte sett med regler og koder for oppførsel, påkledning og lignende. Dette medførte at hun måtte forholde seg intuitivt til hvilke forventninger som gjaldt, og at hun var en Helle i mammaverdenen og en helt annen Helle i pappaverdenen. Når de forskjellige verdenene en sjelden gang ble brakt sammen hadde Helle vanskelig for å vite hvilken Helle hun skulle være (Myrvik i Helskog & Lærum, 2007).

Dette eksempelet kan brukes for å illustrere hvordan det kan være for barn i barnehagen som opplever at foreldresamarbeidet mellom foreldre og ansatte fungerer dårlig. Dersom det ikke er en grad av felles normer, verdier og respekt mellom foreldre og personal, kan barnet fort føle seg "splittet" mellom de to (eventuelt tre) verdenene, noe som kan føre til at barnet ikke føler tilstrekkelig forutsigbarhet og trygghet. Et godt foreldresamarbeid er altså særdeles viktig for at barnet skal ha en god og sunn utvikling.

På makronivå har det den senere tiden gjennom lovverk blitt lagt mer vekt på barnets rett til begge sine foreldre og fedrenes rett og plikt til å ta ansvar for sine barn. Det er i dag vanlig at

atskilt foreldreskap innebærer at barnet bor halve tiden hos mor og halve tiden hos far. Dette påvirker mesosystemet og eksosystemet gjennom at begge foreldrene skal ha kontakt med barnehagen eller skolen (Ingerid Bø, 1996). Bø (ibid) stiller spørsmål om hvilken betydning dette vil få for samarbeidet mellom foreldre og lærere eller andre grupper av fagfolk. Det er dette samarbeidet som er fokus for denne masteroppgaven, hvor jeg ser på foreldrenes opplevelse av samarbeidet med barnehagen ved samlivsbrudd.

2.2 Foreldresamarbeid

Det finnes lite forskningslitteratur knyttet til foreldres erfaringer når det gjelder samarbeid med barnehagen ved samlivsbrudd. Det finnes noe forskning og litteratur på samarbeid mellom hjem og skole (Nordahl, 2007), og samarbeidet mellom barnehage, skole og skolefritidsordning (Voll & Bergstrøm, 2002). Men det har vært lite forskning på samarbeidet mellom *barnehage* og *flere hjem* ved samlivsbrudd. Som tidligere nevnt har det de senere årene blitt utgitt bøker som er rettet mot foreldresamarbeidet i barnehagen, men ingen av disse bøkene vier imidlertid mye plass til foreldresamarbeid mellom barnehagen og foreldrene ved samlivsbrudd. I boken ”Professionelt forældresamarbejde” skrevet av Jensen & Jensen (2007) blir temaet viet noe oppmerksomhet. De skriver blant annet:

Ingen forældre ønsker, at deres børn skal lide, og derfor vil de heller bortforklare eller bagatelisere barnets smerte, end de vil forholde seg til den. Det betyder, at læreren eller pædagogen måske er den eneste nære voksne, barnet har, der også vil lytte til dets smerte” (s. 171).

I de senere tiår har familiebegrepet endret seg. Fra å se på kjernefamilien som en familie med hjemmearbeidende mor, utearbeidende far og felles barn, har familiebegrepet i dag fått et større mangfold. Barnehagebarnets foreldre kan bestå av biologisk mor og stefar, biologisk far og stemor, alenemor eller alenefar eller to foreldre av samme kjønn. Barnehagepersonalet må i dag altså være forberedt på å møte barn som har ulike familie – og foreldreerfaringer med seg inn i barnehagen. På bakgrunn av dette blir det viktig for barnehagen å ha klare forestillinger om hvem de aktuelle samarbeidspartene i foreldresamarbeidet er, og det blir viktig ikke å glemme biologiske mødre eller fedre som ikke lenger bor sammen med sine barn (Grythe & Midtsundstad, 2002).

Det har også skjedd store endringer i barnehagen både i måten samarbeidet foregår på og i hva man samarbeider om. For å forstå hvordan samarbeidet er i dag, kan det være nyttig å se tilbake på historien. Andersen og Rasmussen (1996) har delt inn utviklingen i fem forskjellige perioder. Forfatterne har tatt utgangspunkt i deres erfaringer og praksis fra danske barnehager. Det er noe forskjellige rammer for foreldresamarbeidet i Norge og Danmark. Danmark har en bistandslov som blant annet regulerer barnehagene. Det er i denne loven bestemmelser som skal sikre foreldrene reell og formell innflytelse og det er siden 1993 opprettet egne ”foreldrebestyrelser” i alle barnehagene. I motsetning til Samarbeidsutvalget i Norske barnehager skal foreldrene i de danske foreldrebestyrelser alltid utgjøre flertallet. Det er også forskjell på hvilke oppgaver samarbeidsutvalget og foreldrebestyrelsen har. Foreldrebestyrelsen skal for eksempel fastsette retningslinjer for institusjonens virksomhet og aktiviteter, bestemme personalets sammensetning og være med og bestemme over deler av budsjettet.

For å bevisstgjøre seg hvor barnehagene står når det gjelder samarbeidet med foreldrene kan det være nyttig for barnehagene å reflektere over hvilken periode de befinner seg i, og om foreldresamarbeidet er i pakt med tiden. Årstallene satt for periodene er ikke presise årstall, men kan betraktes som veiledende (Andersen & Rasmussen, 1996).

Første periode betegnes som *det manglende samarbeidet* og varte fram til 1960. I denne perioden var samarbeidet med foreldrene et ukjent fenomen. Det blir beskrevet at foreldrene aldri satte sine ben i barnehagen. Barna ble avlevert gjennom døren, eller til og med inn gjennom en luke. Foreldresamtaler var for det meste fraværende, og samarbeid ble bare innledet dersom det var problem med barna.

Andre periode varte fram til 1970 og betegnes som *samarbeid som orientering til foreldrene*. I denne perioden var det barnehagen som redegjorde for de reglene som gjaldt og foreldrene skulle rette seg etter. Det var særlig praktiske forhold som ble orientert om; mat, bleier, ferien, ikke for sen henting og lignende. Alt som ble formidlet var det som personalet hadde behov for at foreldrene skulle vite, og alt skjedde dermed på barnehagens premisser.

Den tredje perioden blir kalt *fra informasjon til utveksling* og varte fra 1970 til 1980. Førskolelærerne trekker nå foreldrene mer inn i dialogen. Foreldrene kan supplere barnehagen når det gjelder oppdragelsesmessige emner. Det dreier seg ennå mest om utveksling av

informasjon, og mest på barnehagens premisser, men med mer og mer aktiv lytting til foreldrenes synspunkter. Det blir innført foreldresamtaler om barnets trivsel og utvikling, og foreldrene får kjennskap til hverdagen i barnehagen samtidig som førskolelæreren får kjennskap til barnets familieforhold. Foreldresamarbeidet er fortsatt preget av at personalet orienterer foreldrene, og at foreldrene gir den informasjonen de tror personalet mener er viktig for arbeidet deres.

Fjerde perioden kalles *gjensidighet og kommunikasjon* og varte fra 1980 til 1993. Nå blir foreldresamarbeidet viktigere. Det blir i denne perioden satt fokus på at barnet sosialiseres både i hjemmet og i barnehageverden, som er to forskjellige, men likevel integrerte verdener. Samarbeidet mellom dem betraktes derfor som særdeles viktig. Det er et gjennombrudd i denne perioden at man har gått over fra å informere foreldrene til faktisk å ønske et reelt samarbeid med dem. Foreldrene og pedagogene forsøker i fellesskap og finne de beste løsningene for det enkelte barnet. På det organisatoriske og administrative nivået i barnehagen har imidlertid foreldrene ennå lite innflytelse.

Den femte perioden betegnes som *brukeren i sentrum* og varte fra 1993 og frem til i dag. I Danmark ble som tidligere nevnt den danske bistandsloven revidert, og det ble lagt vekt på å sikre foreldrene reell og formell innflytelse i barnehagens virksomhet. I Norge ble det i 1993 - 94 lagt fram forslag til ny barnehagelov. Foreldrenes medvirkning ble blant annet drøftet, og det ble fastslått at betegnelsen styre skulle endres til samarbeidsutvalg. En av samarbeidsutvalgets viktigste oppgaver ble å fastsette barnehagens årsplan, ikke bare behandle den slik tidligere regelverk uttrykte.

Det er altså brukerinnflytelsen som i dag betraktes som spesielt viktig. Foreldrene som brukere av barnehagene har rett til innflytelse på barnas hverdag. Det blir i mye større grad enn tidligere stilt krav til barnehagen som institusjon, og det forventes at barnehagen som helhet fungerer. Dette betyr ikke at fokuseringen på det reelle samarbeidet er forsvunnet, men at innflytelsesaspektet blir sett på som en naturlig forlengelse av foreldreansvaret (Grythe & Midtsundstad, 2002).

2.2.1 Kriterier for foreldresamarbeidet

I rammeplanen og barnehageloven er det mange føringer for hva samarbeidet skal inneholde og hvilke idealer som ligger til grunn for samarbeidet, men det er ikke mange konkrete forslag

til hvordan samarbeidet skal gjennomføres i praksis. Det har som vi har sett opp gjennom barnehagens historie utviklet seg mange måter å utføre foreldresamarbeidet på, og det har etter hvert utviklet seg en lang tradisjon i barnehagen for å ha foreldremøter og foreldresamtaler. Det er imidlertid viktig at hver enkelt barnehage reflekterer over hvilket innhold barnehagen legger i samarbeidet, hvilke mål en ønsker å oppnå, hvor mye tid en har til rådighet, og hva som er foreldrenes behov og ønsker.

Nordahl (2007) har forsket på foreldresamarbeidet mellom hjem og skole, og hevder at dersom samarbeidet skal forstås er det behov for noen kriterier for samarbeidet. Det er ikke nok at samarbeidet beskrives ut fra om det er et godt eller dårlig samarbeid. Med utgangspunkt i organisasjonsteori presenterer Nordahl (2007) fire kriterier for hva som kan kjennetegne kvaliteten i samarbeidet; *formaliseringsgrad*, *felles mål*, *forpliktelser*, og *felles beslutninger og autonomi*. Disse kriteriene kan være nyttige å jobbe ut i fra også når det gjelder foreldresamarbeidet i barnehagen.

Graden av *felles målsettinger* er avgjørende for kvaliteten på samarbeidet. Dersom samarbeidet skal fungere godt er det viktig at begge parter prioriterer felles mål og aktiviteter. Både foreldrene og pedagogen vil da ha de samme målene for barnets utvikling. Forutsetningen for å klare å utvikle felles mål er at samarbeidet er preget av dialog og medvirkning fra foreldre og barnehage. Grythe og Midtsundstad (2002) hevder at i samarbeid med foreldre som er i krise, eller der barn eller foreldre har problemer, er det ekstra viktig at barnehagepersonalet både har klare mål og er bevisst sin egen rolle og kompetanse.

Formaliseringsgrad handler om at det må være formelle regler for samarbeidet. Et formalisert samarbeid vil ha regler for når det skal tas kontakt, på hvilken måte og hva henvendelsene skal handle om. Et eksempel på et tilfeldig og lite formalisert foreldresamarbeid kan være når læreren sier: "Du kan bare ringe hvis det er noe". I dette tilfellet er det ikke klare retningslinjer for når og hvordan foreldrene skal ta kontakt. I barnehagen er det et mer direkte samarbeid i og med at foreldrene treffer personalet i hente- og bringe situasjoner. Det er sannsynligvis allikevel nødvendig med formelle, nedskrevne regler for samarbeidet.

Samarbeidet er *forpliktende* når avtaler mellom hjemmet og skolen/barnehagen blir fulgt opp i det daglige. Resultatet av samarbeidet er avhengig av hvor forpliktet hver av partene er. Det

gjelder både horisontale og vertikale forpliktelser. Det betyr at om en lærer har blitt enig med ei foreldregruppe om at noe skal gjennomføres i opplæringen, så skal ikke dette overprøves av andre lærerkollegaer (horisontalt) eller av skolens ledelse (vertikalt) (Nordahl, 2007). Lojalitet internt i skolen/barnehagen er derfor en viktig faktor i foreldresamarbeidet. Det samme gjelder for foreldrene. Dersom foreldrene har blitt enige med læreren/førskolelæreren om oppdragelse eller opplæring forventes det at dette overholdes.

Kvaliteten på samarbeidet vil også være avhengig av forholdet mellom **beslutninger og autonomi**. Dette innebærer at når du samarbeider med andre så kan du ikke bestemme alt selv, du må være villig til å gi avkall på noe. Foreldrene og barnehagen må altså være villige til å inngå kompromisser i foreldresamarbeidet (Nordahl, 2007).

2.2.2 Ulike typer foreldresamarbeid

Nordahl (ibid) deler foreldresamarbeidet mellom hjem og skole inn i det **representative** samarbeidet, det **direkte** samarbeidet, og det **kontaktløse** samarbeidet. Det vil her bli tatt utgangspunkt i Nordahl sine kategorier og se dette i forhold til barnehagens kontekst.

I det **representative** samarbeidet er enkelte foreldre valgt til å representere de andre foreldrene i barnehagen. I barnehagelovens § 4 står det at det i hver barnehage skal være et foreldreråd og et samarbeidsråd (2005).

Foreldrerådet består av foreldrene/de foresatte til alle barna og skal fremme deres fellesinteresser og bidra til at samarbeidet mellom barnehagen og foreldregruppen skaper et godt barnehagemiljø (s. 2).

Samarbeidsutvalget skal være et rådgivende, kontaktskapende og samordnende organ. Samarbeidsutvalget består av foreldre/foresatte og ansatte i barnehagen, slik at hver gruppe er likt representert (s. 2).

I rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (2006) står det at praktiseringen av barnehagens verdigrunnlag bør drøftes jevnlig i foreldrerådet og samarbeidsutvalget. Dette er av særlig betydning med tanke på at det skal skapes en gjensidig forståelse og trygghet mellom barnehagen og hjemmene.

Det *direkte* samarbeidet er i hovedsak formalisert og angår alle foreldrene som har barn i barnehagen. Dette samarbeidet innebærer blant annet direkte møter mellom barnehagen og foreldrene. De fleste barnehager har minst et foreldremøte i året hvor alle foreldrene deltar samtidig, og minst to foreldresamtaler hvor barnets utvikling og trivsel diskuteres. På foreldresamtalene kan det legges opp til å få til en god dialog mellom foreldre og førskolelærer.

Foreldre med felles foreldreansvar kan kreve å få den samme informasjonen fra barnehage og skole. Begge foreldrene kan da møte til foreldresamtale (Barne- og likestillingsdepartementet). Dersom en av foreldrene ikke har del i foreldreansvaret, har vedkommende likevel rett til å få opplysninger om barnet. Dette gjelder også dersom foreldrene ikke har levd sammen etter at barnet ble født. I de tilfellene der den ene av foreldrene har foreldreansvaret alene, kan den andre ikke kreve å bli innkalt til, eller å delta i konferansetimer. Den som har foreldreansvaret er i slike tilfeller pliktig til å gi informasjon til den andre forelder dersom den blir bedt om det. Det skal imidlertid ikke gis opplysninger dersom det kan være til skade for barnet (Barne- og likestillingsdepartementet).

Det direkte samarbeidet består på et uformelt plan også av planer, nettsider, kontaktbøker, telefonsamtaler og samtaler i hente- og bringesituasjoner. Gjennom det uformelle samarbeidet er det mulig å få til en regelmessig og hyppig informasjonsutveksling, særlig om praktiske ting som søvn, mat, klær og lignende.

Grythe og Midtsundstad (2002) hevder at det er i det daglige, uformelle samarbeidet, spesielt når barnet kommer og går til barnehagen at vi må legge vekt på kommunikasjonen. Det er hva barnet opplever før det kommer i barnehagen og gjennom dagen i barnehagen som avspeiles i denne kommunikasjonen. Det er imidlertid viktig å være oppmerksom på at informasjonen ikke utveksles på en måte som kan virke krenkende for barnet. Foreldrenes forventninger til barnehagen har utgangspunkt i deres eget barn, og de ønsker at barnet skal bli sett når det er trist og har det vanskelig og når det er glad og fornøyd. De ønsker å få vite noe om hva barnets dag inneholder og samarbeidet må bygges opp rundt det enkelte barn og dets foreldre.

Grythe og Midtsundstad (ibid) framhever at det ideelle foreldresamarbeidet hviler på gjensidig tillit, ansvarsfølelse og felles beslutninger. De peker på viktigheten av at forholdet mellom barnehagepersonalet og foreldrene i størst mulig grad må ha likeverdighet og

gjensidighet som utgangspunkt. Med likeverdighet menes det at begge parter har kunnskap av like stor verdi for samarbeidet. Den genuine tilknytningen foreldrene har til sine egne barn, er forskjellig fra personalets erfaring med å arbeide med mange barn gjennom mange år og generell teorikunnskap om barns utvikling. Kunnskapene er like verdifulle og må sidestilles i arbeidet med det enkelte barn (Grythe & Midsundstad, 2002).

Det *kontaktløse samarbeidet* innebærer samtalen mellom foreldrene og barnet om hvordan det er å være i barnehagen. Foreldrene kan gjennom det kontaktløse samarbeidet formidle positive holdninger til barnehagen og barnehagens personale. At foreldrene har positive holdninger til barnehagen er med på å gjøre tilværelsen trygg og harmonisk for barnet.

Undersøkelseresultater fra et prosjekt ved navn FRASBO- prosjektet ledet av Dencik, Bäckström og Larsson fant at det er vanlig at foreldre er ambivalente i forhold til barnas opphold i barnehagen. Prinsipielt mener mange foreldre at barnehagen er bra for barn, mens de på et konkret nivå har mange motforestillinger til barnehagen. Det kan for eksempel bli stilt spørsmål ved hvordan barna er mot hverandre, og hvordan personalet klarer å gi barna god nok omsorg. Denne spenningen mellom et ”ja” til barnehagen på et prinsipielt nivå, og den tvilen mange foreldre har på det konkrete nivå kan være et resultat av foreldrenes legitimeringsbehov på den ene siden, og deres selvopplevde erfaringer på den andre siden (Dencik, et al., 1988). Et eksempel kan være dersom foreldrene har blitt enige om at barnet skal gå i en bestemt barnehage som de har hørt mye bra om. Når barnet starter i barnehagen møter foreldrene en pedagog som de ikke får tillitt til. Dette vil muligens gjøre foreldrene usikre på om barnehagen er det beste tilbudet for barnet, selv om de prinsipielt er for at barn skal gå i barnehager.

2.2.3 Opplevelse av mening, innflytelse og støtte

Ingerid Bø (1996) framhever viktigheten av at foreldrene har en positiv oppfatning av seg selv og barnet. Selvoppfatningen virker inn på hva vi tror vi kan klare, hva vi ønsker og våger å prøve, hva vi faktisk klarer, og på hvordan vi føler oss. Selvoppfatningen kan også virke inn på våre holdninger til andre og på kontakten vi har med andre. Når vi ser det på denne måten ser vi at selvbildet påvirker hvordan vi fungerer som foreldre. Det å ha en positiv oppfatning av oss selv som foreldre er spesielt viktig. Foreldre må føle seg betydningsfulle for barnet og føle at de i hovedsak mestrer samlivet med barnet. Å ha en positiv oppfatning av barnet vil si at foreldrene ser på barnet som interessant, samarbeidsvillig, dugelig og i god utvikling. Dersom

foreldrene har positive holdninger til barnet vil det styrke samhandlingen, mens dersom foreldrene ser på barnet som ”en umulig unge” vil det stenge for god samhandling (Ingerid Bø, 1996).

Fagfolk i barnehagen kan ifølge Ingerid Bø (ibid) være med og styrke foreldrenes selvbilde. Dette kan gjøres gjennom å styrke foreldrenes opplevelse av *mening*, *innflytelse* og *støtte*. Bronfenbrenner (1979) hevder at den indirekte påvirkningen barnehagen har på foreldrene er vel så viktig som den direkte virkningen barnehagen har på barnet. Dersom foreldrene opplever barnehagen som en god omsorgsordning og en god støtte for egen mestring, og dette reflekteres videre som overskudd til barnet så har barnehagen en god indirekte virkning på barnet og hele familien.

For å styrke foreldres opplevelse av *mening* er det viktig at fagfolk (i dette tilfellet ansatte i barnehage) spør etter deres meninger, lytter omhyggelig og viser at det tas hensyn til det de sier. Berit Bae (1992) har framhevet verdien av at fagfolk har en anerkjennende væremåte, og legger da stor vekt på lytting. Bae framhever forståelse og bekreftelse som to viktige faktorer når en skal ha en anerkjennende væremåte. Fagfolk må snakke med foreldrene på en anerkjennende måte som innebærer at forståelse handler om å være opptatt av å få tak i meningen eller intensjonen i det foreldrene sier eller gjør, de må kunne leve seg inn i deres fenomenologiske felt (Ingerid Bø, 1996). Rammeplanen for barnehagen (2006) framhever også viktigheten av anerkjennelse og respekt i samarbeidet med foreldrene.

Når pedagogen inntar en spørrende holdning er dette med og bidrar til at det finnes ulike årsaker til et problem og søkelyset rettes mot flere miljøer samtidig. Det må undersøkes hva som skjer i hjemmet, i barnehagen, i nabolaget og lignende. Dersom foreldrene har inntrykk av at pedagogen er rask til å forutsette at hjemmet er årsak til eventuelt problemer, er det stor sannsynlighet for at kommunikasjonen vil bli fastlåst og foreldrene går i forsvar (Ingerid Bø, 1996). En slik forsvarsposisjon kan igjen gå ut over barnets opplevelse av å bli levert til barnehagen, ved at kommunikasjonen mellom foreldre og ansatte blir anstrengt. Dette samsvarer med Bronfenbrenners økologiske modell som viser at alle arenaer barnet ferdes på og samarbeidet mellom disse arenaene har innvirkning på barnets utvikling. Sett i lys av dette er det viktig at barnehagen ikke forhåndsdefinerer at problemer og vansker som barn kan ha nødvendigvis må være relatert til samlivsbruddet. En spørrende holdning kan kanskje bidra til

at foreldre klarer å erkjenne at samlivsbruddet kan være en medvirkende belastning for barna, og åpne for videre dialog og samarbeid.

Andre faktorer som fremmer opplevelsen av mening er å sørge for at foreldrene føler seg bekreftet. De bør også hjelpes til å nytolke erfaringer og få anledning til å beskrive og informere. Det å speile foreldrenes utsagn eller stille åpne, undrende spørsmål på en aksepterende måte bidrar til at foreldrene føler seg positivt bekreftet. Pedagoger trenger å reflektere over og forstå hvilke oppfatninger av foreldrene vi formidler gjennom hva vi sier om barnet og gjennom vår måte å være på. Å nytolke erfaringer kan innebære å gi negative erfaringer foreldrene har en ny positiv tolkning. Et eksempel kan være hentesituasjonen i barnehagen hvor barna ofte kan være ”vrang”. Dette kan være en situasjon hvor foreldrene føler seg utilstrekkelige og rådville. Dersom pedagogen tolker situasjonen for foreldrene med at barnet reagerer på denne måten fordi det er trygt på foreldrene, og dermed kan vise hele sitt følelsesregister, vil dette hjelpe foreldrene til å se situasjonen i et mer positivt lys. Formidling og informasjon må gå begge veier. Foreldrene må få kompetanse på barnehagens oppvekstmiljø, og barnehagen må få kompetanse på barnets hjemmemiljø (Ingerid Bø, 1996).

For å styrke foreldrenes opplevelse av å ha *innflytelse* er det viktig at pedagogen har en spørrende holdning samtidig som hun er en god lytter. For foreldre som opplever samlivsbrudd kan det tenkes at det er ekstra viktig at de opplever at de har innflytelse i barnehagen. Ingrid Bø (1996) hevder at når mye i livet oppleves uforutsigbart så er det vanskelig å oppleve at en har kontroll og innflytelse over det som skjer. I en sårbar og uoversiktlig situasjon som et samlivsbrudd kan være er det sannsynlig å tenke at det er ekstra viktig at foreldrene opplever at de har innflytelse over barnets situasjon i barnehagen. Å ha innflytelse innebærer at foreldrene kan føle en trygghet i forhold til barnehagen som igjen kommer barna til gode.

For at foreldrene faktisk skal oppleve at de har innflytelse er det ifølge Bø (ibid) viktig at pedagogen og ledelsen reflekterer over hvordan de møter foreldrene på de formelle arenaene – i foreldrerådet, foreldrerådets arbeidsutvalg eller samarbeidsutvalget. Blir foreldrene hyppig kontaktet og forelagt saker, eller blir de oversett. Måten foreldrene blir kontaktet på viser ledelsens forventninger og holdninger, og vil prege samarbeidet. Hvordan pedagogen reagerer på innspill fra foreldrene er også noe som er viktig å reflektere over. Åpnes det for refleksjon

rundt forslagene, eller blir de oversett eller avist med en gang. Uansett om forslaget er godt eller dårlig er det viktig at foreldrene opplever at det er en god ide å komme med forslag. Det finnes situasjoner hvor skolen/barnehagen må stå på sitt, men dette må ikke skje før foreldrene har blitt lyttet til (Ingerid Bø, 1996). Lene Lind (2000) sier også at det er grenser for hvor stor medvirkning foreldrene kan ha på det pedagogiske arbeidet, men det er ikke grenser for hva man kan snakke om, forhandle om, så lenge pedagogen er tro mot det hun selv står for og føler er riktig. På samme måte er det viktig at foreldrene ikke blir presset til å behandle barnet på en måte som føles feil. Meninger, holdninger og følelser kan imidlertid endres hos partene gjennom ny kunnskap, nye erfaringer og personlig utvikling (Lind, 2000).

Den siste faktoren Ingrid Bø (1996) framhever som viktig for å hjelpe foreldrene til å se på seg selv med positive øyne, er opplevelsen av *støtte*. Dersom pedagogen klarer å være en støtte for foreldrene vil dette ha en indirekte virkning på barnet. Foreldrene kan få et mer positivt syn på seg selv som foreldre og et mer positivt syn på barnet samtidig som de kanskje får mer overskudd til å delta på aktiviteter sammen med barnet. At pedagogen gir støtte til foreldrene har altså en indirekte påvirkning på barnets utvikling, det vil si at barnet får støtte gjennom støtte gitt til de voksne som står dem nær (Ingerid Bø, 1996).

I samarbeid med foreldre som er i krise, som for eksempel et samlivsbrudd kan være er det ekstra viktig med god støtte fra barnehagen. Det kan være aktuelt å ha løpende og mer omfattende gjensidig kontakt mellom hjem og barnehage for å ivareta et økt omsorgsbehov hos barnet. Mange foreldre ønsker kanskje i denne perioden personalets hjelp til å takle egne problemer. Styrer eller pedagogisk leder skal imidlertid ikke gå inn i rollen som familie terapeut da dette ligger utenfor deres kompetanseområde.

I mange tilfeller består barnehagens rolle i å søke om ekstern hjelp og veiledning fra for eksempel helsevesen, barnevern eller sosialkontor. Det er spesielt viktig at personalet overholder taushetsplikten, og at eventuell informasjon til andre hele tiden skjer i samråd med foreldrene (Grythe & Midtsundstad, 2002). I Rammeplanen for barnehager (2006) blir det også framhevet at foreldre kan ha behov for hjelp og veiledning i oppdragerspørsmål, og at det i enkelte tilfeller kan være riktig å søke ekstern hjelp og veiledning i arbeidet med barn og familier i vanskelige situasjoner. Rammeplanen for barnehager (2006) sier at foreldrene må bli informert om ulike hjelpeinstanser i kommunen.

2.3 Barn og samlivsbrudd

I dag, når samlivsbrudd er så vanlig, er spørsmålet om hvilke konsekvenser dette har for barna mer aktuelt enn før. Amato (2001) har funnet at barn som opplever foreldrenes samlivsbrudd (som gruppe) har litt flere psykososiale problemer enn andre barn. Det trenger imidlertid ikke bety at barnet fortsetter å ha det vanskelig eller tar skade av samlivsbruddet på lengre sikt.

Man antar at gruppeforskjellene mellom de som har opplevd samlivsbrudd og andre barn skyldes at en større andel blant de med foreldre som har gått fra hverandre har psykososiale tilpasningsproblemer sammenlignet med andre barn. Det er denne økte andelen av barn med psykososiale vansker (blant de med samlivsbrudd) som trekker gjennomsnittet for psykososiale vansker opp, og det er viktig å huske på at mange barn i denne gruppen klarer seg veldig bra. Det er flere norske studier som har fokusert på barn og samlivsbrudd, blant andre Moxnes (2001), Breidablikk og Meland (1999) Størksen (2006) og Breivik og Olweus (2005). Disse studiene har vært rettet mot større barn i skolealderen. Både i Norge og i andre land er det forsket mindre på de minste barna og mer på eldre barn som har opplevd skilsmisse eller samlivsbrudd.

Amato og Keith (1991) har gjort en metastudie av eldre barn og samlivsbrudd som omfatter resultater fra hele 92 studier i perioden 1950 – 1990. I disse studiene sammenlignet de barn som hadde opplevd samlivsbrudd med barn som ikke hadde opplevd samlivsbrudd.

Resultatene viste også her at barn fra den gruppen som hadde opplevd samlivsbrudd utviklet litt mer psykososiale vansker enn andre barn. Noen studier indikerer at også yngre barn viser reaksjoner på foreldrenes skilsmisse og er i fare for å utvikle atferds – og emosjonelle vansker (Cheng, 2006). En studie gjort av Nair og Murray (2005) viser blant annet at barn utsatt for samlivsbrudd har en mer uttrykk tilknytning enn andre barn.

Leon (2003) har utført en metastudie som inkluderer alle studier som omfatter små barn og samlivsbrudd. Denne studien inkluderer 24 enkeltstudier. Studien konkluderer med at hovedfokuset på dette feltet har vært på tilpasning og ulike reaksjoner hos eldre barn. Leon argumenterer med at reaksjoner hos de minste barna kan være forskjellige fra de eldre barna sett i forhold til små barns egosentrisitet og kognitive utvikling. Leon påpeker at det er behov for mer forskning på samlivsbrudd og små barn.

Andre studier viser imidlertid at barn kan reagere positivt på foreldrenes skilsmisse. Forskning gjort av Ardetti (1999) viser for eksempel at det kan utvikles et tettere bånd mellom mor og barn, og at fraværet av konflikter mellom foreldrene kan virke positivt på barnet. Studier gjort av Moxnes (2001) indikerer også at en skilsmisse kan gi positive atferdsendringer hos barn. Selv om noen studier viser dette, er det viktig at pedagoger i barnehagen har forståelse for at samlivsbrudd mellom foreldrene for enkelte barn kan være en vanskelig situasjon som krever ekstra oppfølging.

2.3.1 Barns reaksjoner på samlivsbruddet

Vi kan dele barns reaksjoner på skilsmissen inn i korttidsreaksjoner og langtidsreaksjoner. Korttidsreaksjoner er reaksjoner som varer opp til 2 år etter at barnet får vite om samlivsbruddet. Reaksjoner som varer lenger enn 2 år går inn under betegnelsen langtidsreaksjoner (Carr, 2006). Barn kan utvikle innagerende eller utagerende vansker som følge av samlivsbruddet. Innagerende vansker kan vise seg som depresjon, angst, gråt, tiknytningsvansker, regresjon, tilbaketrekking, forvirring og søvnforstyrrelser. Utagerende vansker kan vise seg som irritabilitet, sinne, trass og raseri. Disse reaksjonene kan utspille seg på flere arenaer, som for eksempel hjemme og i barnehagen (Carr, 2006).

Fahrman (1993) hevder at sorgreaksjoner barn oftest viser er anst, søvnforstyrrelser, tristhet, lengsel og savn, sinne og atferd som krever oppmerksomhet, skyld, selvanklager og skam, skoleproblemer, fysiske smerter og regresjon. Fahrman (ibid) sier at det er viktig å la barn få være i sorgprosessen. Det er greit at et barn som opplever samlivsbruddet som en krise regrederer, ønsker å være liten og bli tatt hånd om. Utviklingen vil da stoppe opp en stund, men når barnet igjen føler seg trygt vil utviklingen igjen skyte fart. Som nevnt tidligere vil de fleste barn klare seg bra på sikt etter et samlivsbrudd, men noen vil utvikle vedvarende vansker (Amato, 2000). Det er altså en større andel av barna blant de som har opplevd samlivsbrudd (sammenlignet med andre barn) som vil ha ulike typer psykososiale vansker.

2.3.2 Barn i krise

Begrepet krise er opprinnelig gresk, og betyr en plutselig forandring eller et avgjørende vendepunkt (Cullberg, 1999). Krise kan betegnes som situasjoner eller hendelser i livet hvor man stilles overfor endringer som gjør at man ikke kan fortsette å leve på samme måte som tidligere. En krise kan i noen tilfeller utløse opplevelse av meningsløshet, og føre til angst på grunn av følelsesmessig og kognitiv mangel på forståelse (Hummelvoll, Jensen, Dahl, & Olsen, 2004).

Killen (2004) hevder at opplevelsen av tap eller trussel om tap kan være en kriseutløsende faktor. Når et menneske opplever en trussel kan det føre til at negative følelser som angst, frykt, håpløshet og sinne blir vekket til live. Dette kan virke forstyrrende tankemessig ved at evnen til logisk tenkning blir nedsatt og konsentrasjonen svekkes. En konsekvens kan være at man blir sittende fast i negative tanker om ikke å mestre. Det er vanlig at det kan oppstå urealistiske forestillinger om årsakssammenhenger som kan virke skremmende og skape skyldfølelse (Killen, 2004).

Et samlivsbrudd kan være en stor omveltning i et lite barns liv ved at den ene forelderen plutselig ikke lenger skal bo i samme hus. Dermed kan det være en faktor som kan utløse en krise hos barnet. Barns reaksjoner på kriser kan arte seg forskjellig. Barn mellom tre og seks år kan i langt mindre grad enn eldre barn og voksne sette ord på følelsene sine og forklare egen atferd ut fra logiske resonnerment. Dette kan føre til at de blir mer overveldet av motstridende følelser som igjen kan føre til angst, tristhet, sinne og depresjoner. Disse følelsene kan blant annet komme til uttrykk gjennom sterke følelsesutbrudd eller innadvendthet. Barn i krise vil trenge hjelp av voksne til å bli bevisst sine egne følelser (Sjøvik, 2007).

2.3.3 Samlivsbrudd og tilknytning

For å forstå hvordan barn utvikler sin sårbarhet eller motstandskraft må vi ifølge Weisæth og Lande (2000) ha kunnskap om tilknytningsteorier og forskning på tilknytningsforhold. Forskning som er gjort de siste 20 årene har vist til betydningen av trygg versus utrygg tilknytning for barns utvikling. Det har også blitt satt fokus på hvilken betydning samspillet med omsorgspersonene har for utvikling av trygg/utrygg tilknytning (Abrahamsen, 1997; Fonagy, 2001; Kvello, 2010).

John Bowlby, objektreasjonsteoretiker og psykolog, har utviklet tilknytningsteorien. Han beskrev tilknytning som et basalt behov hos barnet som er medfødt. Bowlby observerte at barn hadde ulik grad av tilknytning til sine mødre. Kvaliteten på tilknytningen er avhengig av de tidlige samspills erfaringer med de nærmeste omsorgspersonene, og det er i denne fasen at det utvikles *trygg* eller *utrygg* tilknytning.

Dersom barnet utvikler en trygg tilknytning vil det gi utslag i opplevelse av glede, hengivenhet, tillit og selvtillit. Motsatt, dersom barnet utvikler en uttrygg tilknytning til sine omsorgspersoner, vil barnet føle mer smerte og redusert tillit til seg selv og andre. Det er altså helt avgjørende at barnet utvikler en trygg tilknytning til sine omsorgspersoner. Barnets tidlige tilknytningsmønster vil ifølge Bowlby påvirke barnets videre tilknytning og relasjonsbygging til andre (Bowlby, 1988).

Gerd Abrahamsen (1997) har kalt barnets tidlige samspill med sine omsorgspersoner for ”det nødvendige samspillet”. Hun sier:

den følelsesmessige kvaliteten i det tidlige samspillet mellom barnet og de nære omsorgspersonene danner utgangspunktet for barnets senere kontaktevne, både i forhold til seg selv og egne følelser og i forhold til andre og deres følelser (s.193).

Den engelske forskeren og barnepsykologen Peter Fonagy (2001), sier også at vår tilknytningsatferd alltid vil være farget av våre tidligste samspillerfaringer. Gjennom barnets tidlige samspill med sine omsorgspersoner vil det dannes ”indre representasjoner” eller ”indre arbeidsmodeller” som blir en integrert del av barnets personlighet og som senere fungerer som en guide for fremtidige tette relasjoner. De tidlige samspillerfaringene vil altså være med og prege forventningene barna møter andre mennesker med.

Det finnes flere studier som viser at foreldres samlivsbrudd kan utgjøre en risiko for barnets tilknytning. En studie gjort av Nair og Murray viser at barn i alderen 3-6 år med skilte foreldre hadde lavere skårer på AQS (et mål på trygg tilknytning hos barn).

Nair og Murray forklarer denne sammenhengen med at mødre som var skilt hadde en mindre positiv foreldrestil enn gifte mødre (Nair, 2005). Dette kan ifølge Ingunn Størksen (2009) tyde på at samlivsbruddet kan påvirke mødrenes evne til å fungere på en positiv og trygg måte ovenfor barna, noe som igjen kan påvirke barnas tilknytningsmønster. En studie gjort av Aronson og Huston (2004) fant også at det var forskjeller i relasjonen mellom mor og barn i alenforsørgerfamilier og familier hvor mor og far bodde sammen.

2.3.4 Risiko og beskyttende faktorer

Begrepet risikofaktor er en fellesbetegnelse på faktorer som øker faren for utvikling av ulike sosiale, psykiske og somatiske vansker. Begrepet risiko forteller imidlertid lite om hvilke

mekanismer som ligger bak utviklingen av vansker, bare sannsynligheten for at vansker utvikles. Beskyttelsesfaktorer er de forhold som demper risikoen for utvikling av vansker ved nærvær av risikofaktorene. For å forstå barns utvikling må vi analysere risiko- og beskyttelsesfaktorer på tre forskjellige områder: personen selv, foreldrene/familien og det øvrige oppvekstmiljøet (Kvello, 2010).

Alle utsettes for risikofaktorer i løpet av livet, og god håndtering av risikofaktorene kan også bidra til å styrke mestringsferdighetene og gjøre oss rustet til senere utfordringer. Det er ifølge Kvello (2010) imidlertid en grense for hvor mange risikofaktorer man klarer å håndtere. Forskning viser at det spesielt er en økt risiko for å utvikle vansker når en person er utsatt for tre til fire risikofaktorer. Det er likevel et faktum at de fleste barn og unge som er beheftet med betydelige risikofaktorer, ikke vil utvikle vanskene som de statistisk sett har økt sannsynlighet for å få (Kvello, 2010). Vi kan derfor si at risiko er et relativt begrep, og at det dermed er vanskelig å gjøre gode vurderinger av hvordan risiko- og beskyttelsesfaktorene påvirker hverandre og hva utfallet blir. Kvello (2010) har laget en liste over risiko- og beskyttelsesfaktorer for utvikling av psykososiale vansker hos barn (Figur 2 og 3).

Sentrale risikofaktorer knyttet til barnet	Sentrale risikofaktorer knyttet til foreldrene	Sentrale risikofaktorer knyttet til det øvrige oppvekstmiljøet utenfor kjernefamilien
• En vanskelig temperamentsstil • Reservert temperamentsstil • Oppmerksomhets- og konsentrasjonsvansker samt hyperaktivitet • Flere alvorlige somatiske sykdommer i førskolealderen og hjerneorganiske skader. • Lave intellektuelle evner og en generell utviklingsforstyrrelse • En uttrygg tilknytningsstil • Vansker med å etablere langvarige, gjensidige og positive vennskap • Utsatt for alvorlig og langvarig mobbing • Premature barn som ledet til komplikasjoner etter fødselen • Adoptert eller fosterhjemsplassert • Utsatt for seksuelle overgrep av personer utenfor kjernefamilien	• Alvorlig somatisk sykdom hos en eller begge foreldrene • Moderate eller alvorlige psykiske lidelser hos en eller begge foreldrene • Foreldre som er voldelige mot hverandre, mot barnet eller mot barnets søsken • Rusmiddelmisbruk hos foreldrene • Kriminalitet hos foreldrene • Samlivsbrudd mellom foreldrene • Primær omsorgsgiver inngår i nytt parforhold, og barnet får nye stebarn/stesøsken • Kroniske familekonflikter • Hyppig boligsifte • Familier med uavklart status knyttet til oppholdstillatelse • Familien tilhører en lite ansett rase/etnisitet i samfunnet og er derved dårlig integrert i boområdet • Foreldrene framstår som rigide i holdninger, verdier og meninger når det gjelder oppfatning av barns utvikling • Lite positivt samspill mellom forelder og barn ved observasjon når barnet er i spebarnsalderen • Foreldre som selv har vokst opp med alvorlig grad av omsorgssvikt og mishandling • Utsetter barnet for omsorgssvikt	• Stort sprik mellom den kulturen barnet vokser opp med i familien, versus den som er i barnehage og skole. Dette blir spesielt en risikofaktor når motsetningene er betydelige, leder til dårlig kommunikasjon mellom hjemmet og barnehagen/skolen, og fører til at partene devaluerer hverandre, samt at den kompetansen som etterspørres i barnehage/skole, avviker betydelig fra det som etterspørres i hjemmet • En barnehage eller skole preget av stort gjennomtrekk av personale, lite engasjement fra de voksne i barna, store forskjeller på de ansatte i hvilke regler de har for barna og håndhevingen av disse, at de ansatte ikke maktet å skape en god stemning og atmosfære i barnehagen, høy grad av stress hos og travelhet hos de ansatte, og store barnegrupper

Figur 2: Sentrale risikofaktorer (Kvello, 2010 s. 225) egne uthevninger (fet)

Beskyttelsesfaktorer knyttet til barnet	Beskyttelsesfaktorer knyttet til foreldrene	Beskyttelsesfaktorer knyttet til det øvrige oppvekstmiljøet utenfor kjernefamilien
• En lett temperamentsstil • Er sosial og aktiv av legning • En trygg tilknytningsstil • Er selvstendig • Kan be om bistand fra andre og selv hjelpe andre • Gode ferdigheter i problemløsning • Høy målorientering • Aldersadekvate sensorisk-motoriske ferdigheter • Gode kommunikasjonsferdigheter • God oppmerksomhet og konsentrasjon • God selvregulering • God selvaksept og føler seg verdt å like/elske • God IQ (inkluderer gode lese- og skriveferdigheter) • Empatisk/prososial i innstilling og handling • Humoristisk sans • Har hobbyer og interesser	• Foreldre med trygg tilknytningsstil • Foreldre som selv har mange ressurser og et ressursrikt sosialt nettverk • Flere omsorgspersoner enn én • Foreldre i arbeid og som er integrert i samfunnet • Foreldre med god omsorgsutøvelse • God struktur og rimelige regler hjemme • Høyere utdanning hos foreldrene • Godt søskenforhold	• Felles grunnleggende verdier i barnets sosiale nettverk • Positive, gjensidige og langvarige vennsrelasjoner til minst en jevnaldrende (som er prososial) • Støttende besteforeldre eller andre voksne • Ved mange risikofaktorer: å ha tilgang til støttende voksne i det offentlige (lærere, ansatte i hjelpeapparatet) eller nabolag • En inkluderende barnehage preget av stabilitet og varme og tydelige, enhetlig grensesetting fra de ansatte.

Figur 3: Sentrale beskyttelsesfaktorer (Kvello, 2010 s. 227) egne uthevninger (fet)

Det er den totale sammensetningen av risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer hos det enkelte barn og intensiteten av disse som vil avgjøre barnets psykososiale utvikling. For å vurdere om et barn er i risiko for vansker er det derfor viktig å se etter hvor mange risikofaktorer barnet er utsatt for. Tre risikofaktorer indikerer at barnet er i faresonen, mens fem eller flere indikerer at barnet har høy risiko for å utvikle vansker. Det er imidlertid viktig å huske på at det er store forskjeller på hvor mange risikofaktorer som må til før det utgjør en risiko for barnets psykososiale utvikling. Andre moment som bør vurderes er intensiteten i og varigheten av risikofaktorene. Jo mer intense og langvarige risikofaktorene er, desto høyere sjanse er det for at det rammer barnets livssituasjon og utvikling, og det blir dermed vanskeligere å fjerne risikofaktoren. Den siste faktoren som må vurderes i forhold til risikofaktorene er antallet

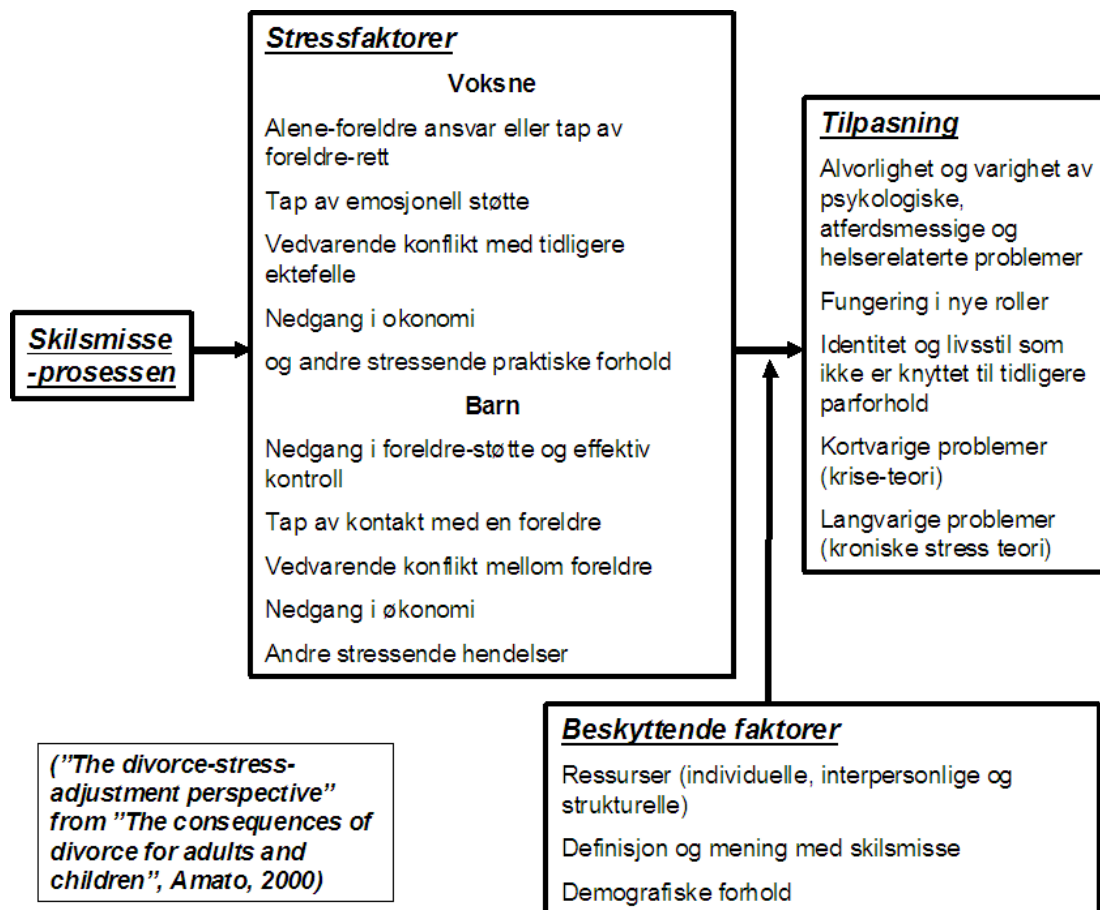
arenaer og relasjoner de omfatter. Dersom risikofaktoren spiller inn på mange arenaer og relasjoner betyr det at barnet er risikopåvirket store deler av tiden (Kvello, 2010). For beskyttelsesfaktorene gjelder det at de må være like sterke og intense i både type, intensitet og varighet som den risikofaktoren den skal være beskyttende mot. Antallet beskyttelsesfaktorer er også viktig fordi det sier noe om ressursrikdommen eller ressursfattigdommen barnet vokser opp i (Kvello, 2010).

Når et barn utsettes for foreldrenes samlivsbrudd blir det altså viktig å analysere hvilke andre risikofaktorer barnet er utsatt for, og hvilke beskyttelsesfaktorer som finnes i barnets liv. Det er som regel ikke enkeltstående risikofaktorer som utgjør en trussel, men at barnet er utsatt for flere samtidig.

Amato (2000) har også laget en modell (tabell 4) over risiko og beskyttende faktorer for barn og voksne. Han har imidlertid vært spesifikk på forholdet mellom barn, voksne og samlivsbrudd. Modellen til Amato er basert på hans omfattende forskning innen dette feltet. Han peker på flere stressende faktorer som virker inn på barn og voksne som opplever samlivsbrudd. Disse stressende faktorene kan få flere konsekvenser for barn og voksne, og konsekvensene varierer fra person til person ut i fra hvor mange stressfaktorer som aktiveres. Tilgjengeligheten av beskyttende faktorer har betydning for hvor store konsekvensene blir, og er med på å bestemme hvordan barnet eller den voksne tilpasser seg den nye situasjonen.

Stressende faktorer som kan virke inn på barn i forbindelse med samlivsbruddet kan ifølge Amato (ibid) være tap av kontakt med en av foreldrene, nedgang i økonomien, konflikt mellom foreldrene, nedgang i støtte fra foreldrene og andre stressende hendelser. Beskyttende faktorer som kan modere risikoen for negative konsekvenser etter et samlivsbrudd er ressurser, definisjonen og meningen med skilsmissem og demografiske forhold. I forhold til ressurser blir det spesielt pekt på barnets egen evne til å håndtere situasjonen og sosial støtte fra for eksempel familie, venner og barnehage/skole (Amato, 2000).

Barnehagen kan altså fungere som en beskyttende faktor når barn opplever at foreldrene skiller lag. Barnehagen kan være en trygg base for barnet i denne perioden, og hjelpe barnet til å forstå samlivsbruddet og bearbeide vonde følelser.

Figur 4.

Det er en rekke stressfaktorer som barnet og de voksne kan utsettes for i løpet av skilsmisseprosessen. Hvordan den enkeltes tilpasning etter samlivsbruddet blir er et resultat av kombinasjonen mellom stressende og beskyttende faktorer hos hvert enkelt individ. Modellen viser at barn og voksne som opplever samlivsbrudd trenger beskyttelsesfaktorer som kan være med å redusere mulige negative konsekvenser som har oppstått som følge av samlivsbruddet. Et godt foreldresamarbeid mellom barnehagen og foreldrene kan sannsynligvis være en beskyttelsesfaktor for både foreldrene og barnet i denne fasen.

2.4 Begrunnelse for valg av tema

Det finnes mange grunner for å skrive en masteroppgave som handler om samarbeidet mellom barnehagen og foreldrene ved samlivsbrudd. Først og fremst har jeg gjennom min erfaring som pedagogisk leder i ti år opplevd at det mangler retningslinjer for samarbeidet når foreldrene skiller lag. Det har vært vanskelig å vite hvor mye foreldrene ønsker at jeg som pedagog skal involvere meg, og følelsen av at jeg burde tatt et større initiativ til samarbeid har i noen tilfeller vært til stede. I mangel på retningslinjer har mye vært opp til hver enkelt

pedagog. På bakgrunn av dette det er det interessant å få innblikk i foreldres forventninger til og erfaringer med foreldresamarbeidet i den fasen de opplevde samlivsbrudd. Som det framgår i innledningen er det gjort lite forskning på dette området.

Det er mange barn i Norge som opplever at foreldrene skiller lag mens de går i barnehagen (Befolkningsstatistikk, statistisk sentralbyrå). Som tidligere nevnt viser forskning at barn som opplever samlivsbrudd har økt risiko for å utvikle psykososiale problemer enn andre barn. Det blir derfor svært viktig at barnehagens ansatte har kompetanse på dette området, og at de vet hvordan de best kan forholde seg for å støtte barnet og foreldrene, og opprettholde et godt samarbeid med barnets foreldre.

Det er gjort lite forskning på små barn og samlivsbrudd i Norge, selv om det har blitt forsket og skrevet noe i Bambi-prosjektet (Størksen, 2008, 2009; størksen & Thorsen, 2008; Størksen, Thorsen, Øverland, & Brown, akseptert for publisering). Forskningen som er gjort har mye vært rettet mot større barn i skolealderen. Internasjonalt har det vært noe forskning på små barn og samlivsbrudd (ref.), men det har ikke blitt gjort noe forskning på foreldresamarbeid mellom førskole/barnehage og skilte foreldre. På bakgrunn av dette er det svært viktig å få belyst dette temaet. Dette kan – sammen med annen forskning – bidra til at barnehager kan arbeide for å sikre et godt samarbeid med foreldre – også etter eventuelt samlivsbrudd.

2.5 Problemstilling

Problemstillingen i denne masteroppgaven er:

Hva er skilte eller separerte foreldres erfaringer fra barnehagens arbeid rundt samlivsbruddet?

3.0 METODE

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for den metodiske tilnærmingen som ligger til grunn for dette studiet. Jeg vil presentere metoden, utvalget, beskrive rekrutteringsprosessen, selve datainnsamlingen og analysen. Til slutt vil jeg drøfte etiske betraktninger, validitet, kvalitet og pålitelighet ved studiet.

3.1 Valg av metode

Det skilles mellom kvantitative og kvalitative forskningsmetoder. En kan si at kvalitative metoder går i dybden og vektlegger betydning, mens kvantitative metoder vektlegger utbredelse, antall, og årsak og virkning på et befolkningsnivå. Den kvalitative metoden kjennetegnes ved at fokuset er rettet mot prosess og mening, analyse av tekst, nærhet til informanten og små utvalg (Thagaard, 2003). Thagaard (2003) sier at: ”*En kvalitativ tilnærming gir grunnlag for å oppnå en forståelse av sosiale fenomener på bakgrunn av fylldige data om personer og situasjoner*” (s.11).

Kvalitativ forskning egner seg godt til studier av temaer som det er forsket lite på fra før, og hvor det dermed stilles store krav til fleksibilitet og åpenhet. Det er særlig observasjon og intervju som blir brukt for å innhente opplysninger i den kvalitative forskningsmetoden. Intervjuundersøkelser er ifølge Thagaard (2003) særlig godt egnet til å gi informasjon om personers opplevelse, synspunkter og selvforståelse.

I dette masterstudiet er det den kvalitative forskningsmetoden som egner seg best i og med at jeg vil utforske foreldrenes *erfaringer, synspunkter og opplevelse* i forhold til samarbeidet med barnehagen ved samlivsbrudd. Jeg har derfor valgt en kvalitativ tilnærming, og for å belyse dette på best mulig måte vil jeg bruke en tilnærming innenfor kvalitativ forskning som kalles ”*Interpretative phenomenological analysis*” eller IPA-metoden (J. A. Smith, Flowers, P. & Larkin, M., 2009).

3.1.1 Interpretative Phenomenological Analysis

IPA – metoden er en tilnærming til psykologisk kvalitativ forskning med et ideografisk fokus. Det vil si at målet er å få innsyn i hvordan en gitt person i en gitt kontekst forstår et gitt fenomen. Fokuset er å få en detaljert undersøkelse av menneskets levde erfaring. IPA metoden er en av mange tilnærminger til kvalitativ, fenomenologisk forskning. Det som

skiller IPA fra de andre tilnærmingene er kombinasjonen av fenomenologiske, fortolkende og ideografiske komponenter (J. A. Smith, Flowers, P. & Larkin, M., 2009). På norsk kan man gjerne oversette dette til Fortolkende fenomenologisk analyse. Jeg vil nå gå litt videre inn på de ulike forskningstradisjonene som IPA metoden er basert på.

Fenomenologi

Et fenomenologisk perspektiv tar utgangspunkt i den enkeltes opplevelse. Det er hvordan personen opplever en situasjon, og hva personen føler og tenker rundt situasjonen som er av interesse i et fenomenologisk perspektiv. Det fenomenologiske perspektivet har som utgangspunkt at virkeligheten er slik mennesket oppfatter den, og det handler om å få tak i forståelsen bak fenomenet gjennom informantens perspektiv (Kvale, 1997). Et IPA studie legger spesielt vekt på en fortolkende analyse hvor informantene forsøker å få mening ut av sine handlinger og opplevelse av situasjonen (J. A. Smith, Flowers, P. & Larkin, M., 2009). I denne oppgaven er det viktig å få fram foreldrenes erfaringer og opplevelse i forbindelse med foreldresamarbeidet i barnehagen i perioden hvor de opplevde samlivsbrudd. Det er foreldrenes personlige *opplevelse* av samarbeidet jeg er ute etter, og det er viktig å huske på at når jeg er ute etter den enkeltes opplevelse av et fenomen så er det ingen rette eller gale svar.

Hermeneutikk

En hermeneutisk tilnærming legger vekt på at et fenomen kan tolkes på forskjellige nivåer, og at det ikke finnes en egentlig sannhet. Det er sentralt innenfor hermeneutikken at mening bare kan forstås i lys av den sammenheng det vi studerer er en del av, og målet er å oppnå en gyldig forståelse av meningen i teksten (Thagaard, 2003). Den hermeneutiske sirkel er et sentralt begrep innen hermeneutikken. For å forstå noe som har mening er det nødvendig at vi fortolker delene ut fra en viss forforståelse av helheten som delene hører hjemme i. Delene må forstås og fortolkes ut fra helheten – og helheten må forstås og tolkes ut fra delene. Å tenke på denne måten blir som en sirkel hvor en beveger seg fram og tilbake mellom helhet og deler- i motsetning til analyse som kun går en vei. I et IPA studie er den Hermeneutiske sirkel en nyttig måte å tenke ”metode” på. Det er et poeng at en i et IPA studie ikke skal gjøre seg ferdig med et steg i analysen og så gå videre til neste steg, men at man beveger seg fram og tilbake gjennom hele prosessen.

Ideografi

Ideografisk vitenskap har til formål å beskrive individuelle, unike aspekter ved virkeligheten som mening og intensjoner. Fenomenene som blir studert forsøkes forstått gjennom

meningsanalyse. Til dette formålet brukes den hermeneutiske metode innen IPA tradisjonen. Ideografisk metode er altså rettet mot forståelse av enkeltindivider eller enkelthendelser. Kunnskapen som erverves gjennom ideografisk metode kan ikke uten videre generaliseres, dvs. at det som er gyldig for en person ikke nødvendigvis trenger å være gyldig for andre personer i ulike situasjoner. Ideografiske studier ekskluderer likevel ikke muligheten for å generalisere, men har en annen måte å etablere generaliseringen på. Wannok (1987) har et viktig poeng i at det å dykke dypere inn i det unike også bringer oss nærmere det universelle (Wannok i J. A. Smith, Flowers, P. & Larkin, M., 2009).

Oppsummering IPA

Hensikten med et IPA studie er kort oppsummert og utforske i detalj hvordan spesielle hendelser, opplevelser og tilstander oppleves for informantene. Gjennom denne metoden er forskeren opptatt av å forstå informantens syn, og sette seg inn i informantens sted. En kan si at IPA involverer en dobbel hermeneutikk; deltakeren prøver å forstå sin verden og forskeren prøver å forstå deltakeren som prøver å forstå sin verden. Målet med et IPA studie er altså å gi detaljerte beskrivelser av forståelsen til den enkelte informant i stedet for generelle antagelser om et fenomen.

3.2 Utvalg

På bakgrunn av målene for dette studiet valgte jeg å gjøre et strategisk utvalg (Thagaard, 2003). Strategisk utvalg innebærer at jeg valgte informanter jeg mener har de egenskapene eller kvalifikasjonene som er nyttige i forhold til temaet jeg ønsker å belyse, som i dette tilfellet er foreldresamarbeid mellom barnehagen og foreldrene ved samlivsbrudd. Dette er i samsvar med IPA metoden som viser til at informantene skal velges på bakgrunn av at det kan gi oss tilgang til et bestemt perspektiv innen det fenomenet vi studerer. I et IPA studie kan vi si at utvalget representerer perspektivet i større grad enn populasjonen (J. A. Smith, Flowers, P. & Larkin, M., 2009). I denne masteroppgaven har jeg dybdeintervjuet tre informanter. Alle hadde hatt et eller flere barn i barnehagen samtidig som de opplevde samlivsbrudd. Dette var et kriterium for at de ble involvert som informanter i masteroppgaven.

3.3 Rekruttering

Jeg tok kontakt med styrere i ti barnehager i to kommuner på Sør-Vestlandet. Jeg sendte en e-post vedlagt et informasjonsskriv (vedlegg 1) og avtalte et møte. På møtet informerte jeg nærmere om prosjektet og spurte om de var interesserte i å hjelpe meg med å rekruttere informanter ved å levere et brev fra meg til aktuelle foreldre (vedlegg 2). Sju av

barnehagestyrerne opplyste at foreldre i barnehagen oppfylte kriteriene for studien, og sa seg villige til å legge ut brev fra meg med informasjon om prosjektet og forespørsel om å delta som informant. Det ble til sammen levert ut 22 brev. Etter at tidsfristen gikk ut hadde jeg fått kontakt med fire informanter som ønsket å være med på intervjustudien. Dette var informanter fra tre barnehager som alle tilfredsstilte kriteriene for studien. En av informantene trakk seg imidlertid fra studien. Jeg kontaktet dermed en ny barnehage, og styreren i denne barnehagen var positiv til å hjelpe meg med å rekruttere en ny informant. Det var fire foreldre i denne barnehagen som var aktuelle for min studie, og det ble lagt ut informasjonsskriv og samtykkeerklæring til samtlige. Jeg fikk ingen tilbakemelding fra disse foreldrene.

På bakgrunn av Smith og kollegaer (2009) sine anbefalinger vurderte jeg tre informanter som et godt grunnlag for min studie. De hevder at tre informanter er et bra tall for å gjennomføre et IPA studie på masternivå. Det tillater en å gjennomføre en detaljert analyse av hver enkelt informant samtidig som en kan se på likheter og forskjeller på tvers av informantene (J. A. Smith, Flowers, P. & Larkin, M., 2009)

3.4 Kvalitativt intervju

Det ble utført dybdeintervju med informantene for å få tak i deres opplevelse og erfaring av samarbeidet med barnehagen i tiden rundt samlivsbruddet. Et kvalitativt intervju er ofte beskrevet som ”en samtale med en hensikt”, og målet med intervjuet er å få til en interaksjon mellom intervjuer og informant som tillater informanten å fortelle sin egen historie med sine egne ord (J. A. Smith, Flowers, P. & Larkin, M., 2009). Jeg tok utgangspunkt i IPA metoden når intervjuguiden ble laget (vedlegg 4) og spørsmålene er i henhold til IPA metoden åpne og utforskende og fokuserer på informantenes forståelse av egne erfaringer. Jeg tok utgangspunkt i spørsmålene i intervjuguiden, men prøvde å få til en samtale med informantene rundt de aktuelle temaene. Jeg prøvde å holde spørsmålene åpne, og var bevisst på ikke å ha for mange antakelser angående informantenes erfaringer eller lede dem til spesielle svar.

Intervjuet ble tatt opp på bånd for at jeg i ettertid skulle transkribere intervjuet. At jeg brukte båndopptaker var en befrielse for meg i intervjusituasjonen. Jeg kunne konsentrere meg fullt og helt om informanten, og være trygg på at alt som ble sagt ble bevart. I selve intervjusituasjonen hadde jeg mulighet til å ha hele fokuset på informanten, og kunne lettere følge opp ved å stille oppfølgingsspørsmål, fortolkende spørsmål, spesifiserende spørsmål og eventuelt be om utdypende svar (Kvale, 1997).

3.5 Gjennomføring av datainnsamling

Pilotintervju

I forkant av intervjuene gjennomførte jeg et prøveintervju med en frivillig som hadde opplevd samlivsbrudd i den tiden hun hadde barn i barnehagen. Jeg tok utgangspunkt i intervjuguiden og prøvde å få fram informantens egne erfaringer med samarbeidet med barnehagen i tiden rundt samlivsbruddet. Under dette prøveintervjuet fikk jeg testet ut diktafonen og intervjuguiden samtidig som jeg fikk trent meg i å gjøre et kvalitativt dybdeintervju. Etter intervjuet hørte informanten og jeg gjennom båndopptaket, og hun ga meg tilbakemeldinger på min rolle som intervjuer.

Jeg opplevde det vanskelig å få informanten i prøveintervjuet til å gi eksempler, og å gå dypt inn i sine erfaringer og opplevelse av samarbeidet med barnehagen. Dette kan skyldes at prøveinformanten ikke selv hadde valgt å være med på intervjustudien, og dermed ikke følte at hun hadde så mye å formidle. Det kan også skyldes min egen rolle som intervjuer. Informanten var også en bekjent, og dette kan muligens også ha hatt innvirkning på intervjusituasjonen. Jeg justerte noen av spørsmålene etter prøveintervjuet og reflekterte rundt min egen rolle i intervjuet.

Intervju med informantene

Etter at informantene hadde skrevet under på samtykkeerklæringen (vedlegg 3) tok jeg kontakt med informantene pr. telefon. I forkant hadde jeg fått en avtale med et lokalt bibliotek om å få låne et egnet rom for intervju. Jeg spurte informantene om de ønsket at intervjuet skulle foregå hjemme hos dem eller på et lukket rom på biblioteket. En av informantene foretrakk biblioteket, mens de andre to ønsket at jeg skulle komme hjem til dem. Jeg spurte også informantene om de ønsket å lese intervjuguiden på forhånd. To av informantene ønsket å lese den på forhånd, mens en av informantene ønsket ikke dette. Intervjuene varte fra 30 minutter til 1 time.

3.6 Analyse av data

Intervjuene ble transkribert og gjennomlest for å få et helhetsinntrykk av materialet. Intervjuene ble så analysert etter IPA metoden. Uttrykk eller setninger som hadde tilknytning til problemstillingen ble identifisert, og meningsinnholdet innen de kategoriene som kom fram fra dataene ble analysert med vekt på likheter og forskjeller. Det ble brukt tidligere forskning på temaområdet i fortolkningen av materialet.

Transkribering

Jeg transkriberte hele intervjuene til tekst ved hjelp av programmet Nvivo. Jeg la inn lydfilene og skrev ut ordrett hva som ble sagt under intervjuene. Senere gjorde jeg om sitatene jeg valgte å bruke i oppgaven til bokmål. Dette gjorde jeg for å sikre informantenes anonymitet og dermed beholde informasjonen konfidensiell, og for å gjøre studien mer lesbar.

I analysearbeidet fulgte jeg seks punkter som er anbefalt i et IPA studie (L. Smith, 2010):

1. Lese og gjenlese

Før jeg leste den endelige transkriberte teksten valgte jeg å høre gjennom lydopptaket en gang til. Jeg skrev ned tanker og ideer i forhold til intervjuet og intervjusituasjonen mens jeg hørte på opptaket. Deretter leste jeg gjennom den transkriberte teksten til jeg følte at jeg hadde fått et solid inntrykk av hver enkelt informant. Dette innebar at jeg ble godt kjent med teksten og kunne se ulike mønstre som ble synlige etter hvert.

2. Innledende analyse

I denne fasen gikk jeg gjennom det transkriberte materialet og noterte alt som var av interesse. Gjennom å lage beskrivende kommentarer ble jeg godt kjent med dataene og jeg fikk en oversikt over hva som betydde noe for informantene. Gjennom denne prosessen fikk jeg en detaljert kjenneskap til teksten samtidig som jeg fikk utforske ulike aspekt av mening som oppsto.

3. Utarbeide tema

Gjennom å lese notatene som ble gjort i de innledende analysene og hele det transkriberte intervjuet ble det utarbeidet tema. Disse temaene ble til ved at transkriberingene og notatene ble analysert. Gjennom dette analysearbeidet ble det funnet mønster som gikk igjen og uttalelser som opplevdes som spesielt viktige. Temaene som oppsto reflekterer både informantenes originale uttalelser og tanker, men også min egen fortolkning.

4. Forbindelser mellom de utarbeidede temaene

På dette stadiet i analysearbeidet ble det funnet forbindelser og mønster mellom temaene som var identifisert og de ble gruppert i ulike kategorier. Liste over alle temaene ble printet ut fra endnote, og temaene ble analysert og delt inn i kategorier. For eksempel ble temaene *barnas reaksjoner, foreldrenes opplevelse av hvordan barna ble ivaretatt i barnehagen* og

barnehagens involvering i å forklare samlivsbruddet til barnet undertema til en kategori som ble kalt *Barnas reaksjoner og barnehagens oppfølging av barnet*. Noen tema ble beholdt, mens andre ble forkastet.

5. neste informant

Prosessen ble gjentatt med neste intervju. Det ble nå viktig ikke å la det forrige intervjuet være førende for hvilke tema som oppsto, men derimot la nye tema vise seg.

6. Mønster på tvers av informantene

Siste punkt i analysen er å se etter mønster på tvers av ”casene”. Temaene som hadde oppstått i analysearbeidet ble skrevet inn i Nvivo som noder, og alle uttalelser som passet med temaet uavhengig av ”case” ble skrevet inn her.

3.7 Validitet, kvalitet og pålitelighet

Lucy Yardly (2000) presenterer fire prinsipper for å sikre kvalitet i kvalitativ forskning. Smith og kollegaer (2009) har satt disse fire prinsippene inn i rammen av et IPA studie, og inkluderer; (1) sensitivitet til konteksten, (2) forpliktelse og grundighet, (3) sammenheng og gjennomsiktighet og (4) innflytelse og relevans.

Det første prinsippet er altså *sensitivitet til konteksten*. For å sikre sensitivitet til konteksten i dette studiet var det viktig at spørsmålene i intervjuguiden var relevante og at de ga svar på problemstillingene. Spørsmålene i intervjuguiden var åpne og utforskende med den hensikt at informantene skulle fortelle sin egen historie.

Min rolle som intervjuer har også betydning for validiteten og sensitiviteten til konteksten. At jeg var rolig og avslappet og klarte å skape en avslappende atmosfære kan ha hatt betydning for hvilken informasjon informantene ga meg. Det var også viktig å gi informantene nok tid til å svare på spørsmålene før jeg fulgte opp en ny tråd. Ifølge Smith og kollegaer (2009) krever de mest interessante spørsmålene tid til refleksjon, og dersom intervjueren avbryter for tidlig vil svarene bli korte og mindre detaljerte.

Sensitiviteten til konteksten er også viktig i analysearbeidet. Når jeg tolker det som informanten formidler til meg om sine følelser og opplevelse rundt en hendelse, er det viktig at min fortolkning blir så nær opp til informantens opprinnelige mening som mulig. Dette er

hva Giddins (1976) kaller dobbel hermeneutikk; forskeren fortolker en virkelighet som allerede er fortolket av de som deltar i den samme virkeligheten.

I et IPA studie vil en kunne vise sensitivitet til materialet ved å bruke utsagn fra informantene direkte i studien. Når en bruker utsagn fra informantene vil leserne til en viss grad kunne sjekke fortolkningen som forskeren har gjort. I dette studiet har utsagn fra informantene blitt sitert direkte for å belyse problemstillingene i oppgaven. Sensitivitet til konteksten ved å være bevisst den eksisterende litteraturen vil også være sentralt i et IPA studie. Funnene i et IPA studie bør alltid være relatert til relevant litteratur i diskusjonsdelen (J. A. Smith, Flowers, P. & Larkin, M., 2009).

Yardly (ibid) andre prinsipp er *commitment and rigour*. I et IPA studie innebærer dette at forskeren har en forpliktelse gjennom hele datainnsamlingen og analyseprosessen, og at studien framstår som grundig. Forskeren har en forpliktelse til å få informantene til å føle seg komfortable samtidig som han skal lytte oppmerksomt til hva informantene har å fortelle. Det skal også vises forpliktelse i analysene av materialet (J. A. Smith, Flowers, P. & Larkin, M., 2009).

I forkant av intervjuene spurte jeg informantene hvor de helst ville at intervjuene skulle foregå, og de fikk tilbud om å få tilsendt intervjuguiden slik at de kunne forberede seg til intervjuet. Under selve intervjuet prøvde jeg å ivareta informantene på best mulig måte. Jeg startet intervjuet med å informere om hensikten med intervjuet, og spurte om de hadde spørsmål. Jeg gjorde det klart at det var informantenes opplevelse av samarbeidet med barnehagen jeg var ute etter, og at det ikke fantes noe rett eller galt svar. Underveis i intervjuet viste jeg min interesse for informantens formidling gjennom oppfølgingsspørsmål, kommentarer, mimikk og kroppsspråk. I analyseprosessen gikk jeg gjennom hvert enkelt intervju systematisk, og prøvde å få mening ut av hver enkelt informants utsagn og beretninger.

Det tredje prinsippet til Yardly (2000) er *sammenheng og gjennomsiktighet*. Det må være sammenheng mellom det teoretiske rammeverket og forskningen som er gjort, og det skal være synlig for leseren hvilken metode som er brukt og hvordan dataene er samlet inn. Det skal altså være en gjennomsiktighet i hele studiet. Forskningsspørsmålene i denne masteroppgaven gjorde at jeg kunne skrive mesteparten av teorien før jeg utførte intervjuene.

Jeg var likevel åpen for å justere teorien og ta inn ny teori etter at datainnsamlingen var gjort og analysearbeidet begynte. I metodedelene ble det gjort rede for prosedyren i analysen, og det ble gjort rede for hvordan informantene ble rekruttert.

Det fjerde prinsippet til Yardly (ibid) er *innflytelse og relevans*. Med dette hevder hun at forskningen ikke er valid dersom den ikke forteller leseren noe interessant, viktig og nyttig. I og med at det har vært lite forskning på foreldresamarbeid ved samlivsbrudd mener jeg at dette temaet faller inn i denne kategorien.

3.8 Etiske betraktninger ved studiet

Dette prosjektet ble meldt og godkjent av personvernombudet for forskning (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste – NSD) (vedlegg 5). Alle prosjekter som inneholder personopplysninger og behandles elektronisk har siden Personopplysningsloven ble innført i 2001 meldeplikt.

Informantene ble informert om at deltakelsen var frivilling og at de kunne trekke seg ut av prosjektet når de måtte ønske det. De ble også informert om at all informasjon ville bli behandlet konfidensielt og bli slettet når prosjektet ble avsluttet. Informantene mottok et informasjonsskriv som beskrev prosjektet og hensikten med prosjektet. Sammen med informasjonsskjemaet fulgte et vedlagt skjema for samtykke som informantene ble bedt om å signere dersom de var villige til å delta. Denne prosedyren er i tråd med NESH (2006) sine forskningsetiske retningslinjer.

Jeg prøvde å ivareta informantene på best mulig måte i intervjusituasjonen. Thagaard (2003) sier at informanten under et intervju ikke skal utsettes for psykisk eller fysisk skade eller belastning. Det kan imidlertid være vanskelig å forutsi hvordan informantene responderer på de ulike spørsmålene. For noen kan enkelte spørsmål være sensitive, og det var da viktig og ”lese” informantens kroppsspråk og uttrykk og ikke presse informanten til å fortelle om forhold han/hun ikke ønsket å snakke om.

Jeg har reflektert over i hvilken grad min rolle kan ha påvirket informantene i intervjusituasjonen. Enkelte ganger i løpet av intervjuet var jeg litt for rask til å gå over til neste emne. Dersom jeg hadde tatt litt lengre pauser kunne kanskje informantene fått tid til lengre refleksjon, og de kunne da sannsynligvis utdypet svarene enda litt mer. Tatt i

betraktning at dette er første gang jeg gjennomfører slike kvalitative intervjuer, så er jeg allikevel relativt fornøyd med de dataene jeg har fått i materialet.

4.0 RESULTATER

I denne delen av masterstudiet vil resultatene bli presentert. Som nevnt tidligere har jeg dybdeintervjuet tre informanter som har hatt barn i barnehagen samtidig som de har gjennomgått samlivsbrudd. I analysen av de innhentede dataene har det oppstått ni ulike tema som har spesiell relevans for problemstillingen.

Gjennom utarbeidelsen av tema ble det transkriberte materialet nøye lest gjennom, og det oppsto ni ulike tema. Noen tema ble beholdt, mens andre ble slått sammen til et større tema.

Eksempel på hvordan tema ble funnet:

Utarbeiding av tema:

Tema som oppsto	Original transkripsjon	Utforskende kommentarer
Manglende tiltak fra barnehagen	Intervjuer: Hvordan formidlet dere til barnehagen at dere skulle gå fra hverandre? Hvem gjorde det? Informant: Det var meg som gjorde det.. da snakket jeg med de i personalet.. eller hun ene da som jeg snakket med... og bare informerte om at vi hadde gått i fra hverandre og at det var greit for dem å vite. Ja, det var det eneste vi gjorde liksom. Intervjuer: Ja, avtalte du møte med personalet for å informere de eller.. Informant: Nei, jeg gjorde ikke det... da sa jeg det bare til den første jeg traff.. og det var assistenten.. og så ba jeg henne om å gi beskjed videre da. Intervjuer: Hvilke tilbakemeldinger fikk du fra barnehagen? Informant: Jeg fikk ikke noen tilbakemelding sånn akkurat om det.. ehh, jeg tror at jeg bare hadde nok med alle andre ting som jeg skulle ordne opp i og med at det viktigste for meg var at nå må bare jeg få gitt beskjed om det i hvert fall. Intervjuer: Ja Informant: Og så måtte vi bare ta det derifra.. og da var det	Informanten informerte assistenten om samlivsbruddet. Har barnehagen rutiner for oppfølging av foreldre og barn ved samlivsbrudd Informanten hadde nok med ting hun skulle ordne opp i. Vanskelig å tenke på hva barnehagen kunne bidra med.

Barnehagens initiativ Manglende oppfordring fra barnehagen om å fortelle om samlivsbruddet	ikke sånn at jeg spurte barnehagen om å ha et møte eller noe sånt. Intervjuer: Nei, spurte barnehagen på noe tidspunkt om du ville ha et møte? Informant: Nei, nei... Intervjuer: Hvordan opplevde du samarbeidet med barnehagen i tiden rundt samlivsbruddet? Informant: Det var egentlig ikke noe sånn spesielt.. jeg spurte jo litt da, men jeg følte det var mest mitt initiativ da. ”Hvordan har det gått i dag?” ”Ser dere noe på han?” Ja.. det var sånn mer dag for dag jeg spurte.. ehh, ja, så det var ikke noe..vi hadde heller ikke da noe møte. Intervjuer: Ja, husker du om dere noen gang har blitt oppfordret fra barnehagen sin side til å gi informasjon om vanskelige livs hendelser, sånn som for eksempel et samlivsbrudd? Informant: Jeg føler ikke at de har vært så veldig spesifikke.. men de har jo sagt på felles foreldremøte at hvis det er spesielle ting så må dere gi beskjed.. ja.. men de har ikke vært så spesifikke på hva da liksom.. ja, sant... Intervjuer: Nei, bare at de vil vite hvis det er noe som.. Informant: De vil vite hvis det er noe som plager ungen på et eller annet vis. Men de kunne jo godt vært litt mer spesifikke synes jeg.	Tok ikke barnehagen initiativ til foreldresamarbeid? Informanten føler at barnehagen er lite spesifikke på hva de ønsker informasjon om.

Når den transkriberte teksten var gjennomgått sto det igjen 9 tema som ble kategorisert i 3 hovedkategorier:

1. Tiltak og initiativ fra barnehagen

- Manglende tiltak fra barnehagen
- Barnehagens initiativ

2. Samarbeid mellom barnehage og foreldre

- Manglende oppfordring fra barnehagen om å fortelle barna om samlivsbruddet
- Foreldrenes innflytelse
- Likeverdig behandling av foreldrene
- Forhold foreldrene ønsker at barnehagen skulle involvert seg i

3. Barnas reaksjoner og barnehagens oppfølging av barnet

- Barnas reaksjoner
- Foreldrenes opplevelse av hvordan barna ble ivaretatt i barnehagen
- Barnehagens involvering i å forklare samlivsbruddet til barnet

Jeg vil nå presentere resultater fra intervjuene med utgangspunkt i overnevnte kategorier. I kapittel 5.0 vil resultatene drøftes i lys av teori.

4.1 Tiltak og initiativ fra barnehagen

Gjennom informantens erfaringer og opplevelse av samarbeidet kom det fram i hvilken grad barnehagen satte i gang aktive tiltak i forhold til barnet. Det ble også rapportert om hvilke initiativ barnehagen tok når de fikk vite om foreldrenes samlivsbrudd.

4.1.1 Manglende tiltak fra barnehagen

Alle tre informantene gir uttrykk for at det ble satt i gang lite konkrete tiltak fra barnehagens side i forbindelse med samlivsbruddet. De rapporterer at det er tilfeldig hvilken oppfølging foreldrene og barna fikk, og at det er foreldrenes eget initiativ som er avgjørende for hvilke tiltak barnehagen setter inn.

Informant 1 er på tross av manglende tiltak fornøyd med oppfølgingen barnehagen ga barna i fasen hvor samlivsbruddet fant sted. Informanten gir uttrykk for at barna ble sett, og er trygg

på at barnehagen tar kontakt dersom de ser avvikende atferd hos barna. På spørsmål om barnehagen setter i gang med konkrete tiltak svarer informanten:

Nei, men jeg tror de var veldig.. de så jo etter barna, og så hadde de klare tanker om at hvis det var noe så visste de hva grunnen var.

Informant 2 rapporterer heller ikke om konkrete tiltak eller oppfølging i forbindelse med samlivsbruddet. På dette spørsmålet svarer informanten:

Nei, ikke noe at de skulle snakke med ham om det eller noe.

Informant 3 har samme opplevelse som informant 1 og 2 i forhold til konkrete tiltak for oppfølging:

Nei, ingenting konkret, det var det ikke. Det var veldig løst og flytende.

På spørsmål om samarbeidet med barnehagen i denne perioden svarer informant 3:

Samarbeidet med barnehagen? Ja, det var jo ikke akkurat så veldig.. det var det ikke. Vi fikk lite tilbakemeldinger på hvordan ungene tok det, og hvordan de reagerte.

4.1.2 Barnehagens initiativ

Ingen av informantene rapporterer om konkrete initiativ fra barnehagen den første tiden etter at barnehagen ble informert om samlivsbruddet. Informantene rapporterer at de ikke blir innkalt til møte, og de blir ikke oppfordret til å komme med informasjon vedrørende samlivsbruddet. Informantene har en oppfatning av at mye er opp til dem selv. Informant 3 svarer på spørsmål om hvordan det ble formidlet til barnehagen at foreldrene hadde gått fra hverandre og hvordan barnehagen responderte på denne informasjonen:

Informant 3: *Det var meg som gjorde det. Da snakket jeg med de i personalet, eller hun ene da som jeg snakket med. Og bare informerte om at vi hadde gått fra hverandre og at det var greit for dem å vite. Ja, det var det eneste vi gjorde liksom.*

Intervjuer: *Ja, avtalte du møte med barnehagen for å informere dem?*

Informant 3: *Nei, jeg gjorde ikke det. Jeg sa det bare til den første jeg traff og det var assistenten. Og så ba jeg henne om å gi beskjed videre.*

Intervjuer: *Hvilke tilbakemeldinger fikk du fra barnehagen?*

Informant 3: *Jeg fikk ikke noen tilbakemelding sånn akkurat om det. Jeg tror at jeg bare hadde nok med alle andre ting som jeg skulle orden opp i. At det viktigste for meg var at nå må bare jeg få gitt beskjed om det i hvert fall.*

Intervjuer: *Ja.*

Informant 3: *Og så måtte vi bare ta det derifra. Og da var det ikke sånn at jeg spurte barnehagen om å ha et møte eller noe sånt.*

Intervjuer: *Nei, spurte barnehagen på noe tidspunkt om du ville ha et møte?*

Informant 3: *Nei, nei.*

Informant 2 gir også uttrykk for at samarbeidet med barnehagen i tiden rundt samlivsbruddet er basert på foreldrenes initiativ. På spørsmål om hvordan samarbeidet opplevdes i tiden rundt samlivsbruddet svarer informanten:

Det var egentlig ikke noe sånn spesielt. Jeg spurte jo litt da, men jeg følte det var mest mitt initiativ – hvordan har det gått i dag? – Ser dere noe på han? Ja, det var sånn mer dag for dag at jeg spurte.

Alle informantene rapporterer om manglende initiativ fra barnehagen med tanke på foreldresamtale i forbindelse med samlivsbruddet. Informant 1 tok selv initiativ til samtale med barnehagen, mens Informant 2 ikke følte behov for samtale.

4.2 Foreldrenes opplevelse av samarbeidet

Informantenes opplevelse av samarbeidet med barnehagen i tiden rundt samlivsbruddet belyser om barnehagen har oppfordret foreldrene til å fortelle barnehagen om samlivsbruddet. Det kommer også fram gjennom intervjuene hvilken opplevelse av innflytelse foreldrene har på barnehagens oppfølging av barna i tiden rundt samlivsbruddet. Andre forhold som blir fulgt opp er om foreldrene føler seg likeverdig behandlet og om det er forhold de ønsker barnehagen skulle engasjert seg mer i.

4.2.1 Manglende oppfordring fra barnehagen om å fortelle barna om samlivsbruddet

På spørsmål om barnehagen på noe tidspunkt har oppfordret foreldrene til å fortelle om livs hendelser som kan få betydning for barnet, som for eksempel et samlivsbrudd svarer Informant 1 at hun ikke husker om hun ble oppfordret til det, men at det er mulig barnehagen har gjort det. Informant 2 svarer at de har blitt oppfordret til det, men at barnehagen kunne vært mer konkrete:

Jeg føler ikke at de har vært så veldig spesifikke, men de har jo sagt på felles foreldremøte at hvis det er spesielle ting så må dere gi beskjed. Ja, men de har ikke vært så spesifikke på hva da liksom.

Informant 3 rapporterer at barnehagen aldri har oppfordret til å fortelle om hendelser som har betydning for barnets liv.

4.2.2 Foreldrenes innflytelse

To av informantene opplever at de har innflytelse på hvordan barnehagen fulgte barna opp i tiden rundt samlivsbruddet, men de har ikke kommet med noen konkrete innspill selv. Det er mer en opplevelse av at de kan spørre om hvordan det går med barnet, og at de har en åpen dialog med personalet. Informant 2 svarer:

Ja, altså.. det gikk jo på det at jeg spurte og grov for å si det sånn.. for det var ikke alltid de sa så mye selv.. men jeg var jo litt på dem, sant.. så det var egentlig bare det.. det var ikke så mye annet.

Informant 3 formidler opplevelsen av mangel på innflytelse. Informanten opplever at ønsker og innspill ikke blir tatt hensyn til:

Jeg har jo hatt sånn samtalemøte med barnehagen. Sånne obligatoriske møter som alle har. Og da la jeg fram hvordan vi følte at ungene tok det og litt forskjellig, og hva jeg mente barnehagen burde gjøre med det. Men det ble ikke tatt noe særlig hensyn til.

4.2.3 Likeverdig behandling

Informant 1 opplever at partene blir behandlet likt, men påpeker at det er foreldrene selv som har ansvaret for å innhente informasjon fra barnehagen. Det har alltid vært informanten som

har deltatt på møtene, og dette har det ikke blitt forandring på etter at samlivsbruddet fant sted. På spørsmål om det blir gitt ut to sett med informasjon fra barnehagen svarer informanten:

Det må jo far spør om selv også: "kan jeg få et ekstra?" for eksempel. Nå er jo jeg den som skriker ut dersom jeg ikke får det. Men det er jo ikke noe de gjør på verken skole eller barnehage automatisk, det tror jeg du må spørre om. Det har i hvert fall jeg inntrykk av. Hvis jeg ikke hadde fått det så hadde jeg jo spurt om det.

Informant 2 opplever også at begge foreldrene blir behandlet likeverdig, men rapporterer at det er informanten som har den tetteste kontakten med barnehagen. Begge foreldrene er med på møtene angående barnet. Det er imidlertid informanten som videreformidler at det skal holdes møte. Barnehagen deler heller ikke ut informasjon til begge foreldrene. Informanten opplever at det er lite rutine på dette i barnehagen og uttaler:

Nei, det er vel egentlig det jeg har tenkt hver gang jeg tar den månedsplanen, så tenker jeg at han skulle jo også hatt en sånn en. Men så glemmer jeg det når jeg går ut. De gjorde det en liten periode tror jeg, at de hadde lagt to. Men det er jo absolutt noe vi bare kunne sagt så hadde de gjort det, bare lagt det i en konvolutt eller noe til ham. Det som vi gjør mye er jo at jeg gir beskjed til ham om når ting skal skje. Og det blir jo egentlig litt dumt.

Informant 3 har en opplevelse av at de ikke blir behandlet likeverdig. Informanten opplever at ønsker som framsettes fra informantens side ikke blir tatt til følge. På spørsmål om begge partene blir behandlet likeverdig svarer informanten:

Nei det gjorde vi ikke.

På spørsmål om informanten kan utdype dette svarer informanten:

Ehh, ja, det kan jeg veldig godt gjøre. Blant annet dette her med at jeg ville ha barnet inn til en psykolog. Jeg hadde snakket med en psykolog som vi kjente veldig godt, og som sa at det var jo klare tegn på sånn og sånn.. og det ble anbefalt å ta en telefon til

barnehagen og få henne til en psykolog slik at hun kunne få hjelp og snakke med noen. Men, men det nyttet jo ikke det.

Videre sa informanten:

Alt var jo fint og flott og jeg følte vel at barnehagen stilte seg bak henne (den andre parten), så det falt vel bort i ingenting til slutt. Dette er vel et år siden så, ingenting skjedde og det ble vel bare snakket litt bort da.

4.2.4 Forhold foreldrene ønsker at barnehagen skulle involvert seg i

To av informantene mener det er forhold barnehagen burde involvert seg mer i gjennom separasjonsprosessen. Informant 2 uttaler:

Selvfølgelig.. altså, sånn helt i begynnelsen synes jeg det hadde vært naturlig at de hadde innkalt oss til et møte hvor vi kunne diskutert hvordan vi best kunne ivaretatt ungen. Det synes jeg virkelig det kunne vært. Det er litt rart at det ikke var det tenker jeg, for det kan jo være veldig vanskelig for noen unger.

Informant 2 gir beskrivelser som viser at det i deres tilfelle gikk veldig bra med barnet, noe informantene mener kan ses i sammenheng med at foreldrene samarbeidet godt samtidig som de var bevisste på å gjøre det som var best for barnet. I forhold til barnehagens rolle mener imidlertid informantene at det burde vært mye klarere retningslinjer for oppfølging av barnet. Informantene uttaler:

Det gikk jo så bra. Det var ikke så mye problemer sånn sett. Men jeg tenker jo at barnehagen burde vært mye mer bevisste på sånne ting. For det skjer jo så ofte, og det er ganske vanskelige situasjoner for unger, det er jo det. Det er jo krisesituasjoner egentlig, som død og som en slags sorg. Så barnehagen burde jo hatt retningslinjer likeså godt som ved et dødsfall.

Informant 3 gir uttrykk for et ønske om at barnehagen kunne ha lyttet mer til foreldrene og at de skulle blitt tatt mer på alvor. Opplevelsen som kom til uttrykk i intervjuet var at informantene kom med ønsker og innspill til barnehagen som ikke ble tatt hensyn til. Barnehagen mente i følge informantene at barnet hadde det bra, mens foreldrene så en annen utvikling hjemme. På spørsmål om konkret hva de ønsket av barnehagen svarer informantene:

Det vi ønsket fra barnehagen var at de kunne ta seg litt tid til, ja spesielt til henne jenta da, og at hun kunne fått noen å snakke med. Hun gikk jo og bar på veldig mye inni seg. Det gjorde hun.

Videre kom det fram i intervjuet at informanten hadde fremmet ønske om at jenta skulle få snakke med en barnepsykolog. Dette avviste barnehagen, og ifølge informanten hevdet barnehagen at alt var bra og at jenta ikke trengte spesiell oppfølging. På spørsmål om det hadde vært en hjelp i at personalet hadde snakket med jenta om det som hadde skjedd, svarer informanten:

Ja, hvis de hadde hatt kompetanse på det så hadde jo det vært godt, ja.

Informant 1 gir gjennom intervjuet uttrykk for at barnehagen har gjort det de kunne for at barnet skal ivaretas på best mulig måte. Informanten mener at oppfølgingen har vært bra, og at kontakten dem imellom har vært bra. På spørsmål om det er forhold informanten ønsker barnehagen skulle gjort mer av svarer informanten:

Nei, jeg synes at så lenge de ser barna, og jeg vet at de har sett de. Og det vet jeg jo hver dag når jeg kommer. Så jeg føler ikke de kunne gjort så mye mer. Så lenge jeg vet at hvis det er noe så kommer de til meg.

4.3 Barnas reaksjoner og barnehagens oppfølging av barnet

Informantene rapporterte om hvilke reaksjoner de så hos barna i forbindelse med samlivsbruddet. Dette er reaksjoner som kan skyldes samlivsbruddet, men som også kan ha andre årsaker. Det ble også belyst hvordan foreldrene opplever barnehagens oppfølging av barna og om barnehagen var involvert i å forklare samlivsbruddet til barna.

4.3.1 Barnas reaksjoner

Alle tre informantene rapporterer om følelsesmessige reaksjoner hos barna som muligens kan være relatert til samlivsbruddet. Informant 1 forteller at barnet som var fire år når samlivsbruddet fant sted har mye aggresjon som informanten mener kan relateres til samlivsbruddet og forholdene rundt barnet. Informanten beskriver en virkelighet der barnet har forskjellige regler og grenser, og at barnet kan oppleve at det lever i to verdener.

Han trengte mye oppmerksomhet, han trengte å bli sett. Sånn som ped.lederen sa: han måtte bli sett i hvert fall en til to ganger i halvtimen. Så i barnehagen og i skolen og sånn kan han bli veldig sint og veldig bestemt. Og jeg har tenkt mine tanker om at det kan ha noe med situasjonen å gjøre. At ting ikke er likt på begge sider, og at han synes det er litt vanskelig.

Barnet som var et og et halvt år når samlivsbruddet fant sted viste ikke nevneverdige reaksjoner som kunne relateres til samlivsbruddet i første tiden etter samlivsbruddet. Etter noe tid begynte barnet imidlertid å protestere på atskillelse fra mor. Informanten forteller at barnet har begynt å protestere på å gå i barnehagen, og at hun trenger forsikringer om at mor kommer og henter henne igjen. Hun har også begynt å si at hun heller vil være hjemme i stedet for å reise til far. På spørsmål om informanten føler at det at barnet ikke vil skilles fra mor skyldes samlivsbruddet svarer informanten:

Det tror jeg. Hun er veldig oppi meg hele tiden. Hun kan treffe faren på en butikk, og så vil hun nesten ikke se på ham.

Informant 2 forteller at barnet hadde en periode i 3 års alderen, noen måneder etter at samlivsbruddet hadde funnet sted, hvor han var mye sint og trassig. Han begynte å slå andre barn, og han prøvde ut grenser. Informanten synes det er vanskelig å vite om barnets atferd skyldes samlivsbruddet eller om det var at han var i treårs alderen som kan betegnes som en vanskelig tid. Ellers rapporterer Informant 2 at barnet i den første tiden trengte å vite om han skulle være hos mamma eller pappa, og at han spurte hvor pappa var. Han hadde behov for å ha de faste tingene rundt seg og at det var forutsigbarhet i hverdagen:

Ja, i begynnelsen synes jeg det var litt dette med hvem han skulle være hos. Han trengte veldig å vite om han skulle være hos pappa eller hos mamma. "Hvem kommer og henter meg?" Litt sånn forutsigbarhet. Jeg tror han trengte veldig det, og at vi snakket om tingene og sånn. Ja, og så kunne han spør om hvor pappa er hen.. ja.. så vi snakket litt om faren når han ikke var der. Men jeg følte ikke at han var veldig lei seg, mer at han trengte de faste tingene. Han måtte vite hva han skulle på en annen måte enn det han gjorde før bruddet.

Informant 3 rapporterer om følelsesmessige reaksjoner hos barnet som var fem år når samlivsbruddet fant sted, mens det ble observert lite reaksjoner hos barnet som var to år. Barnet som var fem år ble ifølge informanten innesluttet. Hun begynte å si mindre enn før, og hun ble mindre selvhjulpen enn hun var før bruddet. Ting hun hadde klart før ønsket hun i denne perioden hjelp til fra en voksen. Det var også vanskeligere for jenta å konsentrere seg om oppgaver enn det var før bruddet. Informanten gir uttrykk for at foreldrene så mange forandringer hos jenta. Informanten uttaler:

Ja, vi så jo det at hun var begynt å bli innesluttet og dette med konsentrasjonen. Ja, det var i grunnen mange ting vi begynte å legge merke til.

4.3.2 Foreldrenes opplevelse av hvordan barna ble ivaretatt i barnehagen

To av informantene rapporterer at barna ble godt ivaretatt i barnehagen selv om det ikke var konkrete tiltak for oppfølging av barna, mens en av informantene rapporterer om mangelfull oppfølging. Informant 1 gir uttrykk for at barna ble veldig godt ivaretatt ved at personalet i barnehagen var flinke til å se barna. Informanten var også trygg på at barnehagen ga tilbakemeldinger dersom de så noe forandring i barnas væremåte eller utvikling. Informanten gir uttrykk for at barnehagen har vært en trygg base for barna i tiden rundt samlivsbruddet. På spørsmål om barna ble godt ivaretatt svarer informanter:

Ja, ja. Det har de alltid blitt. Så.. i den tiden også.

Informant 2 gir også uttrykk for at barnet har blitt godt ivaretatt i barnehagen, og at barnehagen fungerer som en trygghet for barnet. Informanten rapporterer imidlertid at det er informant selv som har hovedansvaret for å innhente informasjon om barnets utvikling i barnehagen. På spørsmål om barnet blir godt ivaretatt svarer informant:

Ja, det synes jeg jo. Jeg følte at de så han i hvert fall. Når jeg spurte og sånn så kunne de fortelle. Ja, han har vært sånn og sånn i dag, og om de hadde sett noe. Så jeg følte jo at han hadde det veldig greit der han var. En trygg, god plass og det var godt for han å komme der. Så jeg følte jo det at barnehagen var en god plass for han, og at de tok seg godt av han for så vidt. Og at de hadde et ekstra øye med ham.

Informant 3 rapporterer om mangelfull oppfølging av barna i forbindelse med samlivsbruddet. Informanten mener at barnehagen burde hørt mer på foreldrene og satt i gang tiltak i forhold til spesielt det eldste barnet. Informanten gir uttrykk for at barnehagen og PPT fokuserer for mye på motorikk og ikke den følelsesmessige utviklingen som ifølge informanten var hovedproblemet. Informanten ønsket at barnet skulle få en utenforstående å snakke med i forhold til samlivsbruddet, noe som ifølge informanten ikke ble etterfulgt. Informanten uttalte blant annet:

Hun eldste er jo i PPT allerede, og der snakker de mer om motorikk og dette her. Men jeg føler at motorikken er grei nok. Dette er jo ei jente på 5-6 år, og det er jo ikke akkurat motorikken hun sliter mest med, om hun kan stupe kråke eller ikke, det er jo lite relevant sånn i det store. Men det var visst det de var mest opptatt av. Det var motorikken og at hun måtte lære seg og balansere. Jeg føler at dette har så lite med det som er problemet at.. ja..

4.3.3 Barnehagens involvering i å forklare samlivsbruddet til barnet

Alle tre informantene rapporterer at barnehagen ikke var direkte involvert i å forklare samlivsbruddet til barna. Det rapporteres ikke fra noen av informantene om et samarbeid med foreldrene om hva barnehagen skal si til barna, hva foreldrene sier hjemme og om det er samsvar mellom hva barnehagen sier og foreldrene sier. Informant 3 svarer på spørsmål om det var noe samarbeid med barnehagen med hensyn til hva som ble fortalt barna, og om det ble drøftet hva de fortalte om samlivsbruddet, og hvordan de reagerte dersom barna selv tok det opp. Informanten svarer:

Det var ikke noe samarbeid om det, nei.

Informant 1 og 2 gir på lik linje med informant 3 uttrykk for at det ikke var noe samarbeid mellom barnehagen og informantene om hvordan samlivsbruddet ble formidlet til barna.

4.4 Oppsummering resultater

Resultatene fra dette studiet viser at informantene som ble intervjuet har ulike erfaringer med foreldresamarbeidet. Alle informantene rapporterer imidlertid at det er lite konkrete tiltak som settes i gang fra barnehagens side i forbindelse med samlivsbruddet. Ingen av barnehagene tar initiativ til foreldresamtale, og det blir ikke lagt konkrete planer for oppfølging av barna i

denne perioden. Informantene har forskjellig opplevelse av hvordan samarbeidet med barnehagen har fungert i tiden rundt og etter samlivsbruddet.

To av informantene oppgir at de føler seg likeverdig behandlet fra barnehagens side, mens en informant føler seg forskjellsbehandlet. Alle informantene rapporterer at barnehagene ikke har rutiner når det gjelder å dele ut informasjonsbrev og skriv til begge foreldrene, men at dette sannsynligvis ville blitt gjort dersom informantene hadde spurt om det.

Når det gjelder forhold informantene mener barnehagen burde engasjert seg mer i kom det fram at en av informantene mener barnehagen burde hatt klarere retningslinjer for tiltak og oppfølging for barna ved samlivsbrudd. Det kommer fram at en av informantene i ettertid skulle ønske at barnehagen hadde tatt initiativ til foreldresamtale i og med at informanten ikke hadde overskudd til å foreslå dette selv. En annen informant ønsket at barnehagen kunne lyttet mer til ønsker og innspill, og at barnehagen skulle tatt informanten mer på alvor.

Alle tre informantene rapporterer at barna har hatt reaksjoner som kan knyttes til samlivsbruddet. Reaksjonene er sinne, aggresjon, utrygghet, protest på atskillelse, innesluttethet, konsentrasjonsvansker og regresjon i utvikling.

5.0 DISKUSJON

I diskusjonsdelen vil funnene i de tre ulike hovedkategoriene bli drøftet i lys av teori og tidligere forskning.

5.1 Tiltak og initiativ fra barnehagen

Ingen av de tre informantene i denne studien opplevde at barnehagen satte i gang med konkrete tiltak i forbindelse med foreldrenes samlivsbrudd. Med utgangspunkt i hva de tre informantene rapporterer kan det se ut som om det er tilfeldig hva barnehagene gjør i tilfeller der barna opplever at foreldrene skiller lag.

5.1.1 Manglende tiltak fra barnehagen

Foreldrene i denne studien opplevde altså at det var lite rutiner for hvordan barnehagen fulgte opp barn og foreldre i tiden rundt samlivsbruddet. Det kom også frem at det ikke ble kartlagt i samarbeid med foreldrene om det var behov for spesielle tiltak i forbindelse med samlivsbruddet.

Ifølge Rammeplanen (2006) skal samarbeidet mellom barnehagen og foreldrene være preget av regelmessig kontakt der informasjon og begrunnelser utveksles. I en situasjon hvor det har funnet sted et samlivsbrudd er det nærliggende å tenke at det er nødvendig med et tettere samarbeid enn vanlig, og at det for å sikre barnets utvikling og ivaretagelse vil være nødvendig å utrede om det skal settes i verk aktuelle tiltak i forhold til barnet. Ifølge Sjøvik (2007) vil barn i krise trenge hjelp av voksne til å bli bevisst sine egne følelser. Vi vet at samlivsbrudd kan være en stor omveltning i et lite barns liv, og at dette kan være med og utløse en krise hos barnet. På bakgrunn av dette kan det være hensiktsmessig at barnehagen i samarbeid med foreldrene kartlegger hvilken innvirkning samlivsbruddet har på barna, og deretter se på hvilke andre risikofaktorer barnet er utsatt for, og hvilke beskyttelsesfaktorer som finnes i barnets liv (Kvelling, 2010). Et godt foreldresamarbeid kan som sagt være en beskyttende faktor i barnets liv.

Mangelen på tiltak som informantene i denne undersøkelsen rapporterte om kan ha sammenheng med at rammeplanen for barnehagen gir lite føringer for hvordan barnehagen skal følge opp barn og foreldre i denne fasen. I rammeplanene er det som beskrevet ikke mange konkrete føringer for hva samarbeidet mellom hjem og barnehage skal inneholde, men det legges stor vekt på at det eksisterer et godt foreldresamarbeid mellom disse to viktige

aktørene i barnas liv. Ifølge Nordahl (2007) er det ikke godt nok at foreldresamarbeidet beskrives ut fra om det er et godt eller dårlig samarbeid. Det er også nødvendig med noen kriterier som kjennetegner kvaliteten på samarbeidet. Dette handler om at det må være formelle regler for samarbeidet, at det må settes mål for samarbeidet, at samarbeidet må være forpliktende og at foreldrene og barnehagen må være villige til å inngå kompromiss i samarbeidet. I Rammeplanen for barnehagen er ikke disse kriteriene beskrevet. Samarbeidet er beskrevet ut fra hva som kjennetegner et godt samarbeid, men det står lite konkret om hvordan samarbeidet skal utføres. Det er heller ikke i Rammeplanen for 2006 definert hvem som har hovedansvaret for at et godt foreldresamarbeid skal finne sted.

5.1.2 Barnehagens initiativ

Ingen av informantene rapporterte at de ble innkalt til foreldresamtale i forbindelse med samlivsbruddet, og bare en av informantene tok selv initiativ til samtale. Dette kan også tolkes som om barnehagene disse informantene tilhører ikke har rutiner for oppfølging av foreldre og barn ved samlivsbrudd, eller at de ikke ser viktigheten av å ha foreldresamtaler i forbindelse med samlivsbruddet. Dersom barnehagene ikke tar initiativ til foreldresamtaler i situasjoner hvor foreldrene har gjennomgått et samlivsbrudd, vil det være vanskelig å sette klare mål for samarbeidet og opprettholde en god dialog med foreldrene. Gryte og Midtsundstad (2002) hevder at i situasjoner der foreldre eller barn kan være i krise, for eksempel som følge av et samlivsbrudd, dødsfall eller sykdom, er det ekstra viktig å ha løpende og mer omfattende gjensidig kontakt mellom hjem og barnehagen for å ivareta et eventuelt økt omsorgsbehov hos barnet. Når dette ikke er tilfelle er det nærliggende å tenke at det er tilfeldig hvordan kvaliteten på samarbeidet blir. Dersom barnehagens rutiner hadde vært å innkalle foreldrene til samtale hadde barnehagen hatt mulighet til å kartlegge hvilke behov foreldrene og barna hadde. Videre kunne barnehagen laget mål for oppfølging av barnet i samråd med foreldrene. Det ville vært differensierte tiltak for hvert enkelt barn, og barnehagen kunne lagt opp planer som passet hver enkelt.

Når foreldre opplever samlivsbrudd er det sannsynlig at en del har så store følelsesmessige utfordringer eller har så mange praktiske forhold som må løses, at de ikke klarer å ta ansvar for samarbeidet med barnehagen. Informant 3 fortalte at hun hadde så mye og ordne opp i, og at det viktigste var og få fortalt det til barnehagen. Informanten ga uttrykk for at hun ikke klarte å tenke på samarbeidet med barnehagen i denne fasen. Det er heller ikke sikkert at foreldrene er klar over hvor viktig det er at samarbeidet mellom barnehagen og foreldrene

fungerer godt, og at samarbeidet er spesielt viktig i situasjoner hvor det er sannsynlig at barnet er i en sårbar situasjon. Med dette som utgangspunkt kan det være fornuftig å tenke at det må være barnehagen som har det største ansvaret for at foreldresamarbeidet skal fungere, og at foreldrene har et medansvar.

5.2 Foreldrenes opplevelse av samarbeidet

Informantene rapporterte at samarbeidet mellom barnehagen og foreldrene for det meste kan karakteriseres som det som Nordahl (2007) kaller for direkte samarbeid, men på et uformelt plan. Informantene rapporterte at samarbeidet med barnehagen fortrinnsvis foregikk gjennom samtaler i hente- og bringe situasjoner.

Dette er ifølge Gryte og Midtsunstad (2002) en viktig arena for informasjonsutveksling. Samtalene i garderoben kan egne seg godt for informasjonsutveksling om praktiske ting som klær, mat, søvn og lignende. Samtalene i garderoben er også en god anledning til å etablere gode relasjoner til foreldrene. Det er ifølge Ingrid bø (1996) viktig at foreldrene får høre positive historier om sine barn, og at de får gode tilbakemeldinger på seg selv som foreldre. En kan imidlertid ikke i hente- og bringe situasjoner legge planer for oppfølging, sette seg mål og diskutere hvordan barnehagen og foreldrene på best mulig måte kan følge opp barnet i forhold til samlivsbruddet. Ifølge Nordahl (2007) er en av faktorene i et godt foreldresamarbeid at foreldrene og barnehagen utarbeider felles mål for barnets utvikling. Grythe og Midtsunstad hevder at i situasjoner med foreldre i krise, eller når barn eller foreldre har problemer er det ekstra viktig at barnehagepersonalet har klare mål og er bevisst sin egen rolle og kompetanse.

5.2.1 Manglende oppfordring fra barnehagen om å fortelle om samlivsbruddet

Ingen av informantene ga uttrykk for at det var klare regler for når de skulle ta kontakt med barnehagen, og de hadde ikke klart og tydelig blitt oppfordret til å fortelle om at et samlivsbrudd har funnet sted.

Et av de fire kriteriene til Nordahl (2007) for et godt foreldresamarbeid er formaliseringsgrad. Med formaliseringsgrad mener Nordahl at det skal være regler for når det skal tas kontakt, på hvilken måte det skal tas kontakt og hva henvendelsene skal handle om. Informant 2 rapporterte at barnehagen var lite spesifikke på hva de forventet at foreldrene skulle formidle til barnehagen. På foreldremøter ble det sagt at dersom det er spesielle ting så må foreldrene gi beskjed, men det ble ikke definert hva som menes med ”spesielle ting”. Informant 2 ga

uttrykk for et ønske om at barnehagen var tydeligere på dette området. Det kan for mange virke opplagt at et samlivsbrudd er en spesiell hendelse som det er nødvendig for barnehagen å vite om. Det er imidlertid ikke alltid foreldre har overskudd til å fortelle om en sensitiv hendelse som et samlivsbrudd kan være, eller de kan som i dette tilfellet være usikre på hvilke forhold barnehagen ønsker å vite om. Det er derfor nødvendig at barnehagene er tydelige og konkrete når de formidler hvilken informasjon som er viktig at barnehagene får vite om.

5.2.2 Foreldrenes innflytelse

En viktig faktor ifølge Ingrid bø (1996) er at foreldrene føler at de har innflytelse. Informant 1 og 2 oppga at de følte at de hadde innflytelse på hvordan barnehagen jobbet i forhold til barna. De framhevdde at de hadde god kommunikasjon med personalet i barnehagen, at de kunne komme med ønsker og innspill. De hadde en opplevelse av å bli lyttet til. Informantene ga også uttrykk for at de fikk rikelig med tilbakemeldinger fra personalet på hvordan barna hadde det i barnehagen. Dette medførte at informantene følte seg trygge på at barna hadde det bra, noe som sannsynligvis var med på å opprettholde en åpen og god kommunikasjon mellom barnehagen og foreldrene. Mange som har skrevet og forsket på foreldresamarbeid framhever kommunikasjon som viktig for samarbeidet (Ingerid Bø, 1996; Grythe & Midtsundstad, 2002; Helskog & Lærum, 2007; Jensen & Jensen, 2007; Nordahl, 2007). Midtsundstad (2002) sier det så sterkt at kommunikasjon er grunnleggende for alt foreldresamarbeid i barnehagen. Dersom barnehagen klarer å få til god kommunikasjon med foreldrene er grunnlaget lagt for et godt foreldresamarbeid.

Informant 3 opplevde i motsetning til informant 1 og 2 at forslag ikke ble lyttet til, og at kommunikasjonen med barnehagen ikke var optimal. Informanten rapporterte om at ønsker og innspill til barnehagen angående oppfølging av barnet ikke ble tatt på alvor og lyttet til. Det ble heller ikke ifølge informanten åpnet for andre løsninger og reflektert rundt problemstillingen. Informanten følte seg avvist og oversett. Dette gjorde at informant 3 ikke var fornøyd med samarbeidet med barnehagen, og dermed ble tillitten svekket. Lene Lind (2000) hevder at uansett hvilke forslag foreldrene kommer med er det viktig at foreldrene føler at de blir lyttet til. Dersom dette ikke er tilfellet kan det føre til at foreldrene føler seg avvist, og det blir vanskeligere å komme med forslag ved senere anledninger.

5.2.3 Likeverdig behandling

Likeverdig behandling av foreldre som ikke lever sammen kan av og til være en utfordring for barnehagene. I noen tilfeller treffer barnehageansatte bare den ene forelderen, og det kan

hende at foreldrene har ulike ønsker og behov. Det er imidlertid viktig at begge foreldrene føler at de har innflytelse og får informasjon om barnets utvikling og trivsel i barnehagen.

Det er interessant at det i denne studien var de to foreldrene som hadde barna mest som følte seg likeverdig behandlet. Den forelder som hadde mindre samværstid med barnet følte seg ikke på samme måte likeverdig behandlet. Dette kan ha sammenheng med at barnehagen naturlig nok har mest kontakt med den av foreldrene som har barnet mest. Det er som tidligere vist viktig at det er bånd mellom de ulike miljøene barna ferdes i. Dersom det er fravær av samarbeid mellom barnehagen og den ene forelder, vil dette kunne medføre at barna føler seg uttrygge og splittet mellom to verdener. Dette vil igjen kunne gå utover barnets psykososiale utvikling.

Informant 2 opplevde at det var hun som måtte videreformidle informasjon fra barnehagen til den andre parten. Dette opplevdes som en tungvint og lite funksjonell ordning. Informanten pekte også på at det hadde vært bedre for den andre parten dersom informasjonen hadde kommet direkte fra barnehagen. Den andre parten hadde da sannsynligvis følt seg mer inkludert og hatt en opplevelse av seg selv som en viktig aktør med tanke på samarbeidet med barnehagen. I dette tilfellet deltok alltid begge foreldrene på foreldresamtalene.

Det er i dag vanlig med delt foreldreansvar. I de tilfellene hvor en av foreldrene har hovedansvaret alene kan ikke den andre parten kreve å være med på foreldresamtalene. Parten har likevel rett på å få opplysninger om barnet. Det er da den av foreldrene som har foreldreansvaret som har plikt til å gi opplysninger til denne forelder (Barne- og likestillingsdepartementet). Det er nærliggende å tenke at dette i noen tilfeller kan føles som en belastning for den forelder som skal videreformidle informasjonen samtidig som den parten som mottar informasjon kan føle seg forskjellsbehandlet. Denne parten vil også være avhengig av at informasjonen den andre parten gir er tilstrekkelig og riktig. Erfaringer fra Informant 2 i dette studiet tyder på at det ikke bare er når den ene parten ikke har del i foreldreansvaret at informasjonen utveksles på denne måten. Det kan tenkes at det i lengden kan føles tungvint og frustrerende for informanten og viderebringe informasjon fra barnehagen på denne måten.

Det er viktig at barnehagen i samarbeid med foreldrene finner en løsning på hvordan samarbeidet skal finne sted som begge parter er fornøyd med. Dersom det ikke er avklart på

forhånd er det fare for at samarbeidet blir tilfeldig, noe som kan føre til at samarbeidet rundt barnet ikke blir optimalt.

5.2.4 Forhold foreldrene ønsker at barnehagen skulle involvert seg i

De tre informantene har forskjellig opplevelse av om barnehagen burde involvert seg mer i forhold til samlivsbruddet.

Informant 1 rapporterte at barnehagen gjorde det de kunne for barnet i denne perioden, og at oppfølgingen av barnet og foreldrene var optimal. Informanten var trygg på at barna ble sett, og meldte at hun fikk konstruktive tilbakemeldinger i forhold til barna. Informant 1 ga gjennom hele intervjuet et bilde av at kommunikasjonen med personalet var bra, og det kom fram at informanten selv var en person som ga beskjed og ikke var redd for å spørre om ting. Informanten ga også uttrykk for at forslag og ideer som ble framlagt ble lyttet til og tatt på alvor. Det ble gitt en beskrivelse av et personal som hadde en anerkjennende væremåte, noe som gjorde at informanten følte seg trygg på personalet. Ingerid Bø (1996) hevder at dersom barnehagepersonalet har en anerkjennende væremåte vil dette være med og styrke foreldrenes opplevelse av mening, innflytelse og støtte. Det at informant 1 opplevde barnehagepersonalet som anerkjennende og ga uttrykk for at personalet var støttende samtidig som hun hadde medbestemmelse i barnas hverdag gjorde sannsynligvis at informanten var fornøyd med samarbeidet. Når foreldre opplever barnehagen som en god omsorgsordning og en god støtte for egen mestring, kan det ifølge Bronfenbrenner (1979) reflekteres videre som overskudd til barnet. Barnehagen har da en indirekte virkning på barnet som er like viktig som den direkte virkningen. At informant 1 hadde god kommunikasjon med personalet og opplevde barnehagen som en positiv arena for barna kan dermed ha gitt positiv gevinst i forhold til økt overskudd til egne barn.

Informant 2 rapporterte at hun i ettertid skulle ønske at barnehagen hadde innkalt til en foreldresamtale. Hun etterlyste klarere retningslinjer for hvordan barnehagen følger opp barn i situasjoner hvor foreldrene gjennomgår et samlivsbrudd. Informanten opplyste imidlertid at hennes barn taklet samlivsbruddet bra, noe hun mente skyldes at foreldrene hadde et godt samarbeid seg imellom og var bevisste på å gjøre det som var best for barnet. Dersom det kan analyseres hvilke beskyttelsesfaktorer som var gjeldene for dette barnet, er det nærliggende å tenke at det gode samarbeidet som beskrives mellom foreldrene var en beskyttelsesfaktor. Det gode samarbeidet foreldrene imellom kan ha bidratt til at samlivsbruddet ikke fikk mange

negative konsekvenser for dette barnet. Samarbeidet med barnehagen ble i dette tilfellet altså ikke utslagsgivende for barnets tilpasning. I motsatt tilfelle der foreldrene ikke klarer å samarbeide godt vil samarbeidet med barnehagen kunne være en viktig beskyttelsesfaktor.

Informant 3 rapporterte at det var motstridende meninger i forhold til om samlivsbruddet hadde hatt innvirkning på barna. Informanten mente at barnet hadde behov for ekstra oppfølging, noe som barnehagen avviste. Dette medførte at informanten fikk en opplevelse av og ikke å bli lyttet til, noe som igjen gikk ut over dialogen med personalet. Når en som foreldre har følelsen av og ikke å bli lyttet til, og en føler at en ikke blir tatt på alvor er det ifølge Ingerid Bøe (1996) vanskelig å opprettholde et godt foreldresamarbeid. Det er mulig at personalet i barnehagen har forsøkt å framstå som lyttende og anerkjennende i samspill med informanten, men informantens opplevelse er imidlertid at det ikke har blitt tatt hensyn til de forslag og innspill informanten har kommet med. Selv om barnehagen eventuelt mener at de har vært lyttende og imøtekommende er det alltid foreldrenes *opplevelse* av samarbeidet som må tas på alvor og evalueres.

5.3 Barnas reaksjoner og barnehagens oppfølging av barna

Alle tre informantene rapporterte om mulige reaksjoner hos barna som kunne relateres til samlivsbruddet. Dette samsvarer med forskning som viser at barn som opplever foreldrenes samlivsbrudd har litt flere psykososiale problemer enn andre barn (Amato, 2001; Amato & Keith, 1991).

5.3.1 Barnas reaksjoner

Når barn endrer atferd og utvikler emosjonelle/sosiale vansker kan det være vanskelig å vite eksakt hva det skyldes. Det er viktig å se hele barnet og analysere alle arenaer barnet oppholder seg på for å finne ut hvorfor barnet har utviklet eventuelle vansker. I tilfeller hvor barnet har foreldre som nylig har gjennomgått samlivsbrudd er det nærliggende å tenke at samlivsbruddet er en medvirkende årsak til vanskene. Forskning har som sagt vist at barn (som gruppe) som opplever samlivsbrudd har en større sjanse for å utvikle sosiale/emosjonelle vansker enn andre barn.

Informant 1 beskrev at barnet som var fire år når samlivsbruddet fant sted var mye aggressiv. Informanten fortalte om forskjellige regler når barna var hos mor og hos far. Ifølge Inge Bø (1995) er det fare for at barn utvikler en lojalitetskonflikt dersom de opplever at spriket i verdsett mellom de ulike arenaene blir for stort. Dersom det ikke er en grad av felles normer,

verdier og respekt mellom foreldrene kan gutten føle seg splittet mellom to verdener. To av guttens viktigste mikrosystem er de to separate hjemmene guttene har. Det er viktig at båndene mellom disse to hjemmene fungerer godt. Dersom det motsatte er tilfelle og gutten føler seg splittet mellom to hjem kan dette føre til at gutten ikke føler tilstrekkelig trygghet og forutsigbarhet, noe som igjen kan føre til at gutten blir aggressiv mot sine omgivelser. I slike tilfeller kan barnehagen fungere som en beskyttende faktor ved å være en støtte for barnet samtidig som barnehagen også kan være en støtte både for mor og far. Barnehagepersonalet har ikke kompetanse til å være familierapeuter, men dersom barnehagen ser at foreldrene ikke klarer å samarbeide til det beste for barna, er det ifølge rammeplanen (2006) personalets oppgave å informere foreldrene om ulike hjelpeinstanser i kommunen.

I forhold til jenta som var 1,5 år når samlivsbruddet fant sted rapporterte informant 1 at jenta i den senere tid har begynt å vegre seg litt for å gå i barnehagen, og at hun har blitt mer avhengig av å være rundt moren sin. Fahrman (1993) hevder at når en av foreldrene forsvinner, vil barnet kunne klynge seg til den som blir boende. Selv om far ikke har forsvunnet helt ut av barnets liv, kan det være at fraværet av far gjorde at jenta ble ekstra ”klengete” på mor. Det er også en mulighet for at samlivsbruddet kan ha utgjort en risiko for barnets tilknytningsmønster. Samlivsbruddet kan ha påvirket mor på en måte som gjorde at mor ikke klarte å fungere på en trygg og positiv måte ovenfor barnet, noe som igjen kan ha påvirket barnets tilknytningsmønster. En tredje mulighet er teorien til Bowlby (1988) om at når barnet har god tilknytning til mor så reagerer det selv ved korte atskillelser.

I likhet med informant 1 rapporterte også informant 2 at sønnen som var tre år ble mye sint og trassig noen måneder etter at samlivsbruddet fant sted. Informanten merket at det i denne perioden var viktig med forutsigbarhet og trygghet på at de vante tingene var som de pleide å være. Informant 2 rapporterte i motsetning til informant 1 at foreldrene hadde like grenser og regler, og at foreldresamarbeidet fungerte veldig godt. Det er likevel nærliggende å tenke at samlivsbruddet var en medvirkende årsak til at denne gutten hadde en periode hvor han var utagerende i form av sinne, trass og raseri. Barn mellom tre og seks år kan ifølge Sjøvik (2007) i langt mindre grad enn eldre barn og voksne sette ord på følelsene sine og forklare egen atferd ut fra logiske resonnering. Dette kan føre til at de blir mer overveldet av motstridende følelser som igjen kan føre til angst, tristhet, sinne og depresjoner. Disse følelsene kan komme til uttrykk gjennom sterke følelsesutbrudd eller innadvendthet. Det er en

stor omveltning når foreldrene går fra hverandre, og selv om foreldrene samarbeider godt og har felles grenser, vil det kunne utløse en krise i et lite barns liv.

5.3.2 Foreldrenes opplevelse av hvordan barna ble ivaretatt i barnehagen

Det er viktig at foreldrene føler at barna blir godt ivaretatt i barnehagen. Barna tilbringer store deler av dagen i barnehagen og det er nødvendig at foreldrene er sikre på at barnet har god nok omsorg og god oppfølging den tida barna tilbringer i barnehagen. Lene Lind (2000) hevder at foreldrene først og fremst har behov for å oppleve at barna trives i barnehagen. Foreldre generelt har behov for at det blir tatt hensyn til individuelle ønsker og at de opplever trygghet i forhold til barnehagens personale. I tiden etter et samlivsbrudd, som kan være en vanskelig tid for både barn og voksne er det ekstra viktig at foreldrene er trygge på at barnehagen er en god plass å være for barna, og at barna trives og får tilstrekkelig oppfølging.

De to informantene som var fornøyde med oppfølgingen fra barnehagen rapporterte om et personale som så barna. Personalet ga barna omsorg og var trygge, stabile voksne som var til stede for barna. Begge informantene ga uttrykk for at barnehagen fungerte som en ”trygg base” for barna, og at barnehagen i så måte har vært en trygg og god plass for barna å være. Ingerid bø (1996) hevder at når foreldrene opplever at barnehagen er en god plass å være for barna sine så opplever de barnehagen som en god støtte. Det at foreldrene føler at barnet trives og utvikler seg gir foreldrene frihet til å gå opp i andre gjøremål og overskudd til å yte i andre sammenhenger. Dette er sannsynligvis ekstra viktig i den situasjonen foreldrene er i når de går gjennom et samlivsbrudd som kan være en stor belastning for den enkelte. Ingrid bø (ibid) framhever at alt arbeid fagfolk gjør som fører til et godt tilbud for barna er en støtte for foreldrene som igjen blir en styrke for barna. Dette er også i tråd med anbefalingene fra Størksen (2008) som er at barnehagen i tiden rundt samlivsbruddet må sette av ekstra tid til omsorg og nærhet.

5.3.3 Barnehagens involvering i å forklare samlivsbruddet til barnet

For barn som opplever at foreldrene skiller lag vil det alltid være mange spørsmål som dukker opp. Da er det en fordel at de får samme forklaring fra barnehage og foreldrene. Dersom det er samsvar mellom forklaringene til foreldrene og barnehagen vil dette være med og gjøre tilværelsen mer oversiktlig for barnet. Størksen (2008) hevder at det er avgjørende at barnehagene er spesielt oppmerksomme på dette med barns forståelse av samlivsbruddet. Hvor mye forstår egentlig barnet av det som har skjedd? Det kan hende at barn blir engstelige for at den forelderen som barnet bor sammen med også ønsker å skille seg fra barna, og det er

mulig at små barn tar på seg skyld og ansvar for samlivsbruddet. I slike situasjoner kan de voksne i barnehagen være med og avkrefte slike tanker og fantasier hos barna (I. Størksen, 2008). Alle tre informantene i dette studiet rapporterte at barnehagene ikke hadde vært involverte i å forklare samlivsbruddet til barna. Det kan selvfølgelig hende at barnehagen snakket om samlivsbruddet med barna, men foreldrene visste imidlertid ikke hva barnehagen formidlet. Dette gjør at det er vanskelig for foreldrene å vite om det som sies i barnehagen samsvarer med det foreldrene forteller hjemme. Dersom barnehagen og foreldrene hadde diskutert hva de skulle snakke med barna om angående samlivsbruddet hadde det muligens vært med på å skape større trygghet og forståelse rundt situasjonen og bidratt til en mer helhetlig tilværelse for barna.

5.4 Videre forskning

Dersom jeg hadde fått mulighet til å studere dette feltet videre, kunne jeg tenkt meg å gjøre en tilsvarende studie med pedagogiske ledere i barnehagen. Jeg ville benyttet meg av samme metode med tanke på å utforske hvilke følelser, kunnskap og opplevelse pedagogiske ledere i barnehagen har i forhold til samarbeid med foreldrene ved samlivsbrudd. På bakgrunn av at det er gjort så lite forskning på feltet er det absolutt nødvendig med mer forskning, både kvantitative og kvalitative studier. Det hadde på bakgrunn av dette også vært spennende å gjøre en kvantitativ studie som en oppfølging av denne studien. Med et større antall informanter kunne en kanskje fått generaliserbare resultater, noe som muligens kunne vært med å underbygge resultatene i denne studien.

6.0 OPPSUMMERING

I dette studiet har jeg utforsket tre foreldres opplevelse av foreldresamarbeidet med barnehagen ved samlivsbrudd. Jeg har tatt utgangspunkt i IPA metoden og forsøkt og utforske i detalj hvordan spesielle hendelser og tilstander oppleves for informantene. Informantene ble rekruttert gjennom styreere i tre forskjellige barnehager.

Informantene rapporterte om ulike erfaringer med foreldresamarbeidet. Det som imidlertid var felles for alle informantene var at de beskrev et direkte, uformelt samarbeid. Informasjon ble utvekslet i hente- og bringe situasjoner, og det ble fra barnehagens side ikke gitt tilbud om foreldresamtale hvor en kunne drøftet tiltak og strategier for videre oppfølging av barna. Enkelte av informantene uttrykte også at de var fornøyde med deler av arbeidet barnehagen gjorde i forbindelse med samlivsbruddet. Det ble da spesielt lagt vekt på god kommunikasjon mellom barnehagen og foreldrene, og at barnehagen var en trygg, kjent plass for barna i denne perioden.

Studiet viser at det er mye som kan gjøres for å forbedre samarbeidet mellom barnehagen og foreldre ved samlivsbrudd. Ingunn Størksen (2008) som har forsket på små barn og samlivsbrudd framhever at barnehagene gjør mye bra. Videre mener hun at barnehagens kanskje viktigste bidrag er ”mer av det samme” eller ”more of the same”. Barnehagene er flinke på å gi barna omsorg og nærhet, noe som det kan trenge ekstra mye av når barn opplever at foreldrene skiller lag.

Selv om informantene rapporterte om mye bra, er det påfallende at barnehagene ikke hadde bestemte strategier eller tiltak som de satte i gang i forbindelse med samlivsbruddet. Dette kan gjøre at oppfølgingen barna får er usystematisk og tilfeldig. Dersom barnehagene hadde hatt en plan for foreldresamarbeidet hadde det sannsynligvis vært lettere for personalet å vite hva de skulle gjøre og hvilke tiltak de skulle satt inn. Det hadde sannsynligvis også sikret at barna fikk nødvendig oppfølging og at barnehagen kunne fungert som en beskyttende faktor. Amato (2002) beskriver hvordan støtte i omgivelsene kan hjelpe barn til å overkomme de risikofaktorene som er knyttet til et samlivsbrudd.

Relevant teori (Bronfenbrenner,1979, Bø 1995) tyder på at det er viktig at voksne i barnets nære omgivelser har tette forbindelsesbånd, og at de samarbeider godt. I denne sammenheng

vil dette dreie seg om samarbeidet foreldrene seg i mellom, og samarbeidet mellom foreldre og barnehagen. Som det har kommet frem flere steder i oppgaven kan denne type samarbeid settes på prøve ved samlivsbrudd. Det er derfor ekstra viktig at barnehagen har gode rutiner for dette samarbeidet. Det kan se ut til at det finnes barnehager i Norge som ikke har slike rutiner. Selv om dette er en liten studie, noe som gjør det vanskelig å generalisere, så indikerer den likevel at noen barnehager muligens har et forbedringspotensiale når det gjelder foreldresamarbeid etter samlivsbrudd.

7.0 LITTERATURLISTE

- Abrahamsen, G. (1997). *Det nødvendige samspillet*. [Oslo]: Tano Aschehoug.
- Amato, P. R. (2001). Children of Divorce in the 1990s: An Update of the Amato and Keith (1991) Meta-Analysis. *Journal of Family Psychology*, *15*(3), 355-370.
- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, *110*(1), 26-46.
- Andersen, J., & Rasmussen, K. (1996). *Mer foreldresamarbeid*. Oslo: Pedagogisk forum.
- Ardetti, J. A. (1999). Rethinking Relationships Between Divorced Mothers and Their Children: Capitalizing on Family Strengths. *Family relations* *48*(2), 109-120.
- Aronson, S. R., & Huston, A. C. (2004). The mother-infant relationship in single, cohabiting, and married families: A case for marriage? [Article]. *Journal of family psychology*, *18*(1), 5-18.
- Bae, B., & Waastad, J. E. (1992). *Erkjennelse og anerkjennelse: perspektiv på relasjoner*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Barne- og familiedepartementet (1995). *Rammeplan for barnehagen*. [Oslo]: Akademika [distributør].
- Barne og likestillingsdepartementet:
<http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Barn%20og%20Ungdom/oppdatert.pdf>
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: clinical applications of attachment theory*. London: Routledge.
- breidablikk, H. J., & Mæland, E. (1999). Familieoppløsning i barndom- helse og helseatferd i ungdommen. *Tidsskrift for den norske lægeforening*, *119*, 2331-2335.
- Brevik, K., & Oleweus, D. (2005). Adolescent`s adjustment in Four Post Divorce Family Structures. *Journal of Divorce and Remarriage*, *44* (3/4), 99-124.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: experiments by nature and design*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Bø, I. (1995). *Barnet og de andre: nettverk som pedagogisk og sosial ressurs*. [Oslo]: TANO.
- Bø, I. (1996). *Foreldre og fagfolk: Samarbeid i barnehage og skole*. Oslo: Tano Aschehoug
- Carr, A. (2006). *The handbook of child and adolescent clinical psychology: a contextual approach*. London: Routledge.

- Cheng, H., Dunn, J., O'Connor, T., Golding, J., & Team, T.A. (2006). Factors Moderating Children's Adjustment to Parental Separation: Findings From a Community Study in England. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 34(2), 239-250.
- Cullberg, J. (1999). *Dynamisk psykiatri i teori og praksis*. [Oslo]: Tano Aschehoug.
- Den nasjonale forskningsetiske komite (2006). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniorer, jus og teologi, from <http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>
- Dencik, L., Bäckström, C., & Larsson, E. (1988). *Barnens två världar*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Drugli, M. B., & Lichtwarck, W. (1998). *Foreldrearbeid - med barnet i fokus?* Oslo: Universitetsforl.
- Fahrman, M. (1993). *Barn i krise*. [Oslo]: Ad Notam Gyldendal.
- Fonagy, P. (2001). *Attachment theory and psychoanalysis*. New York: Other.
- Grythe, J., & Midtsundstad, J. H. (2002). *Foreldresamarbeid i barnehagen: muligheter og begrensninger - idealer og realiteter*. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Helskog, G. H., & Lærum, K. T. (2007). *Fortsatt foreldre: godt nok samarbeid etter samlivsbrudd*. Vikersund: Modum bad, Samlivssenteret.
- Hummelvoll, J. K., Jensen, P., Dahl, T. E., & Olsen, P. (2004). *Helt - ikke stykkevis og delt: psykiatrisk sykepleie og psykisk helse*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Jensen, E., & Jensen, H. (2007). *Professionelt forældresamarbejde*. København: Akademisk Forlag.
- Killén, K. (2004). *Sveket: omsorgssvikt er alles ansvar*. [Oslo]: Kommuneforl.
- Kunnskapsdepartementet (2006). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*.
- Kunnskapsdepartementet (2005) *Lov om barnehager. Barnehageloven*. Cappelen
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Kvelling, Ø. (2010). *Barn i utvikling*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lind, L. (2000). *Forstå mig dog!: brugsbog om samspillet mellem børn, forældre og pædagoger*. København: Hans Reitzel.
- Lindelöf Kitching, M., Magnusson, I., & Sagbakken, A. (1994). *Bedre foreldresamtaler: å utvikle dialogen med foreldre i barnehagen*. Oslo: Kommuneforl.

- Moxnes, K. (2001). *Skilsmisens mange ansikter: om barns og foreldres erfaringer med skilsmisse*. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Nair, H., & Murray, A. D. (2005). Predictors of attachment security in preschool children from intact and divorced families. *The Journal of genetic psychology*, 166(3), 245-263.
- Noack, T. (2005). from http://www.ssb.no/magasinet/slik_lever_vi/art-2005-04-04-01.html
- Noack, T. (2006). Det nye familielivet / *klem eller balanse?: om arbeid, stress og familieliv* (s. 24-34). Bergen: Fagbokforl.
- Nordahl, T. (2007). *Hjem og skole: hvordan skape et bedre samarbeid?* Oslo: Universitetsforl.
- Sjøvik, P. (2007). Barn i sorg og barn i krise *En barnehage for alle: spesialpedagogikk i førskolelærerutdanningen* (pp. S. 194-217). Oslo: Universitetsforl.
- Smith, J. A., Flowers, P. & Larkin, M. (2009). *Interpretative Phenomenological Analyses - Theory, Method and Research*.
- Statistisk Sentralbyrå (2009a). Barn som opplevde skilsmisse from http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selectvarval/define.asp&Tabellid=05703
- Statistisk Sentralbyrå (2009b). Antall skilsmisser, from <http://www.ssb.no/emner/02/02/30/ekteskap/tab-2011-02-24-02.html>
- Statistisk Sentralbyrå (2010). Antall barn i barnehagen, from <http://www.ssb.no/barnehager/>
- Størksen, I. (2006). *Parental divorce: psychological distress and adjustment in adolescent and adult offspring*. Unipub, Oslo.
- Størksen, I. (2008). Hva kan barnehagen bidra med til barn som har opplevd samlivsbrudd? *Spesialpedagogikk*, 02, 44-50.
- Størksen, I. (2009). Kan foreldres samlivsbrudd påvirke små barns tilpasning og tilknytning? Presentasjon av nasjonal og internasjonal forskning og et pågående norsk forsknings- og utviklingsprosjekt *Impuls - tidsskrift for psykologi, UIO*, 63(2), 68-77.
- Størksen, I., Thorsen, A. A., Øverland, K & Brown, S.R. Experiences of daycare children of divorce. *Early Child Development and care*, Akseptert for publisering.
- Størksen, I. T., A. A. (2008). Utfordringer for Casper. *Første steg*, 2, 30-32.
- Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforl.

- Voll, A. L. S., & Bergstrøm, S. M. (2002). *Mange voksne - felles barn: samarbeid barnehage-skole-skolefritidsordning*. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Weisæth, L., & Lande, S. B. (2000). Arv og miljø *Psykisk helse: risikofaktorer og forebyggende arbeid* (s. 25-35). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Widerberg, K. (2001) *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt: en alternativ lærebok*. Oslo: Universitetsforlaget

Vedlegg 1

Til Styrer i barnehagen

20.01.2011

Jeg er masterstudent i spesialpedagogikk ved Universitetet i Stavanger og holder på med den avsluttende masteroppgaven. Jeg er utdannet førskolelærer og har jobbet ti år som pedagogisk leder i barnehage. Temaet for oppgaven er ”Hvilke erfaringer har foreldre som har opplevd samlivsbrudd når det gjelder samarbeid mellom hjem og barnehage?”. Masterstudiet inngår i prosjektet Bambiprojektet ledet av førsteamanuensis ved Senter for Atferdsforskning, Ingunn Størksen, se www.uis.no/bambi. Ingunn Størksen skal være min veileder i dette prosjektet. Jeg ønsker i denne studien å intervju 5-6 foreldre som har gjennomgått samlivsbrudd samtidig som de har hatt barn i barnehagen. Det er viktig å få gjort forskning på dette temaet slik at barnehager kan arbeide videre med å sikre et godt samarbeid med barnas foreldre – også etter et eventuelt samlivsbrudd. Resultater fra masteroppgaven vil bli lagt til grunn for anbefalinger til barnehager fra forskere i Bambiprojektet.

Jeg lurer i denne forbindelse på om du som styrer i barnehagen kan hjelpe meg med å rekruttere informanter til denne intervjustudien? Dersom du vil hjelpe hadde det vært fint om du kunne gi foreldrene i barnehagen som har opplevd samlivsbrudd i perioden mens de har barn i barnehagen et informasjons- og samtykkeskriv fra meg. Foreldrene kan så sende samtykkeerklæring direkte til meg, eller gi beskjed til deg dersom de ønsker å delta på intervjuet. Jeg ønsker ikke å intervju foreldre som i dag står midt i skillsmisseprosessen. All informasjon som kommer frem i intervjuene vil bli behandlet konfidensielt. Prosjektleder Ingunn Størksen og jeg er de eneste som vil ha tilgang til de innhentede opplysningene som fremkommer i intervjuene, og opplysningene vil bli slettet når prosjektet avsluttes.

Masteroppgaven vil bli lagt ut på bambiprojektet sine nettsider med resultater som ikke kan spores til enkeltpersoner.

Vennligst gi meg en tilbakemelding om du kan være behjelpelig med dette så sender jeg informasjons- og samtykkeskjema som du kan gi de aktuelle foreldrene.

På forhånd takk!

Hanne Pedersen

Vestliveien 13

4330 Ålgård

Tlf. 995 58 637 epost:

h.pedersen@stud.uis.no

Vedlegg 2

Informasjon om mastergradsoppgave og invitasjon til å delta som informant

Jeg er masterstudent i spesialpedagogikk ved Universitetet i Stavanger og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er ”Hvilke erfaringer har foreldre som har opplevd samlivsbrudd når det gjelder samarbeid mellom hjem og barnehage”.

Masterstudiet inngår i prosjektet Bambiprojektet ledet av førsteamanuensis ved Senter for Atferdsforskning, Ingunn Størksen, se www.uis.no/bambi.

Jeg vil intervju 5-6 personer som har gjennomgått samlivsbrudd samtidig som de har hatt barn i barnehagen. Din rolle som deltaker vil være å dele dine erfaringer og opplevelse rundt hvordan du opplevde samarbeidet med barnehagen i denne fasen. Det er viktig å få gjort forskning på dette temaet slik at barnehager kan arbeide videre med å sikre et godt samarbeid med barnas foreldre - også etter eventuelt samlivsbrudd. Et samlivsbrudd kan være belastende for alle involverte parter, og barnehagen er pålagt å støtte og hjelpe barn og familier ved ulike utfordringer. Resultater fra masteroppgaven vil bli lagt til grunn for anbefalinger til barnehager fra forskere i Bambiprojektet. Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil ta omtrent en time, og vi blir sammen enige om tid og sted.

All informasjon som fremkommer i dette prosjektet, vil bli behandlet konfidensielt.

Prosjektleder Ingunn Størksen og jeg er de eneste som vil ha tilgang til de innhentede opplysningene som fremkommer i intervjuet. De innhentede opplysningene vil bli slettet når prosjektet avsluttes. Masteroppgaven vil bli lagt ut på bambiprojektet sine nettsider med resultater som ikke kan spores til enkeltpersoner.

Du som frivillig deltaker, har mulighet til å trekke deg fra prosjektet dersom det er ønskelig, uten å måtte oppgi noen grunn. Dette vil ikke få noen innvirkning på samarbeidet videre med barnehagen. Dersom du har lyst å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen og sender den til meg, eller gir beskjed direkte til styrer.

Prosjektet avsluttet juni – 2011. Dette prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste AS.

Ta gjerne kontakt dersom du lurer på noe!

Hanne Pedersen: h.pedersen@stud.uis.no eller tlf. 995 58 637
Adr: Vestliveien 13, 4330 Ålgård

Eller

Ingunn Størksen: ingunn.storksen@uis.no eller tlf. 518 32 934

Vedlegg 3

Samtykke erklæring

Jeg samtykker til at Hanne Pedersen, masterstudent ved Universitetet i Stavanger kan bruke de data og opplysninger som fremkommer av intervjuet til sin masterstudie i spesialpedagogikk.

Jeg er kjent med at deltakelsen er frivillig og at jeg til et hvert tidspunkt har mulighet til å trekke meg fra prosjektet om ønskelig, uten å oppgi noen grunn.

Jeg er blitt informert om at all informasjon som fremkommer i intervjuet vil bli behandlet konfidensielt.

Dato/signatur .....

Vedlegg 4

Intervjuguide:

Dette intervjuet er et semistrukturert intervju. Det vil bli stilt oppfølgingsspørsmål, fortolkende spørsmål, spesifiserende spørsmål og jeg vil eventuelt be om utdypende svar også. Dersom du har refleksjoner du selv ønsker å dele med meg som du syns er relevante, så er jeg veldig interessert i disse. Konkrete eksempler på situasjoner du/dere har opplevd er med på å gjøre dataene fyldige og interessante.

Samarbeid mellom barnehagen og foresatte ved samlivsbrudd:

1. Hvor lenge er det siden samlivsbruddet fant sted, og hvor gammel var barnet/ barna som gikk i barnehagen?
2. Hvordan formidlet dere til barnehagen at dere hadde gått fra hverandre?
3. Hvordan opplevde du samarbeidet med barnehagen i tiden rundt samlivsbruddet? Blir foreldre i barnehagen oppfordret til å gi informasjon om vanskelige livshendelser for barnet i barnehagen? Hvordan syns du dette er? Hva er det relevant at barnehagen får vite?
4. Opplevde du at barnehagen hadde klare retningslinjer/konkrete tiltak for oppfølging av dere som foreldre og barnet i tiden rundt samlivsbruddet? Kan du beskrive disse retningslinjene/tiltakene?
5. Hadde du opplevelsen av at barnet ble godt ivaretatt i denne perioden? På hvilken måte?
6. Merket du noen følelsesmessige reaksjoner og endret atferdsmønster hos barnet som kunne relateres til samlivsbruddet, og i så fall hvilke?
7. Ble det avholdt ekstra foreldre samtaler for å drøfte barnets følelser og reaksjoner? Hvem tok i så fall initiativ til disse møtene? Var det felles møte med foreldre – eller hver for seg? Fikk dere som foreldre råd om hvordan dere skulle samarbeide til barnets beste fra barnehagen eller andre?

8. Følte du at du hadde innflytelse på hvordan barnehagen fulgte barnet opp i denne perioden? Kom du med innspill/ønsker til barnehagen?
9. I hvilken grad og på hvilken måte opplevde du støtte fra barnehagen? Syns du at du og din partner ble behandlet likeverdige?
10. Er det andre forhold du ønsket barnehagen skulle engasjert seg i, tatt mer initiativ til?
11. Hvor mye informasjon om livssituasjonen ga du barnehagen i denne perioden?
12. Hvordan fungerte den praktiske ordningen i forhold til utveksling av informasjon til begge foreldre? Har du forslag til hva som kunne vært gjort annerledes fra barnehagen/ foresattes side med tanke på et godt foreldresamarbeid?
13. Har barnehagen vært med på å bidra til praktiske samarbeidsavtaler: hvor barnet skal være når? Hvem som har ansvar for klær og utstyr osv.
14. Det er relativt vanlig at små barn kan få fantasier og misforstår hendelser relatert til samlivsbruddet. Hadde dere som foreldre en plan i forhold til hvordan samlivsbruddet skulle forklares til barnet? Var barnehagen involvert i å forklare/avklare hva som hadde skjedd? Følte du at barnet ditt fikk nok aldersadekvat informasjon om samlivsbruddet, eller var det ting som barnet kunne misforstå eller mistolke?
15. Er det noe du føler jeg burde spurt deg om angående dette temaet som jeg ikke har spurt deg om ennå? Har du noe mer du ønsker å tilføye?

Tusen takk for hjelpen! ☺

Vedlegg 5

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Ingunn Størksen
Senter for atferdsforskning
Universitetet i Stavanger
Rektor N. Pedersensgt. 39
4036 STAVANGER

Vår dato: 13.01.2011

Vår ref: 25759 / 3 / MAB

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 14.12.2010. Meldingen gjelder prosjektet:

25759

Hvilke erfaringer har foreldre som har opplevd samlivsbrudd når det gjelder samarbeid mellom hjem og barnehage?

*Behandlingsansvarlig
Daglig ansvarlig
Student*

*Universitetet i Stavanger, ved institusjonens overste leder
Ingunn Størksen
Hanne Pedersen*

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

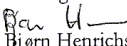
Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.06.2011, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henrichsen

Marte Bertelsen

Kontaktperson: Marte Bertelsen tlf: 55 58 29 53

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Hanne Pedersen, Vestliveien 13, 4330 ÅLGÅRD

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, HSL, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. martin-arne.andersen@uit.no